študentski list

tribuna

Ljubljana, 19. oktobra 1966
Letnik XVII. Številka 2

ALI JE POTREBNO SPREMENITI USTAVO?

DEFINICIJA:

Predmet, na katerega deluje človek s svojo smotrno dejavnostjo ali delom, se imenuje predmet dela.

»Vse stvari, ki jih delo samo loči od njihove neposredne zveze z zemljo, so od narave dani predmeti dela... Če pa je nasprotno predmet dela tako rekoč že s **prejšnjim delom** prečiščen, ga imenujemo surovino« — podčrtal K. M. (Kapital).

Pred dnevi (13. 10. 1966) je Izvršni odbor GO SZDL Slovenije organiziral sestanek z novinarji, ki naj se ne bi imenoval »tiskovna konferenca«, na katerem so prisotne »seznanili« »s predvolilno aktivnostjo«.

Pri tem je bilo dosti govora o vlogi SZDL pri spomladanskih volitvah, SZDL naj se ne bi prepuščala »stihiji« zborov volivcev, ampak »naj bi sama aktivno sodelovala pri izbiranju možnih kandidatov.« Bori naj se za zmago tistih, ki so najbolj »progresivni«.

V razpravi je bilo poudarjeno, da ta progresivnost ni nekaj statičnega, določenega, da nimamo nekega univerzalnega merila, po katerem bi kandidate grupirali na »napredne« in »reakcionarne«. V praksi, ob vsakem konkretnem vprašanju je potrebno ugotoviti, kateri kandidat nastopa z »uspešnejšo« politiko.

Tega sestanka se je udeležil tudi predstavnik »Tribune«, ki je med drugim predlagal, da tudi študentje dobimo svoje predstavnike v Prosvetno-kulturni zbor, »Merodajni« so »pojasnili«, da študentje kot študentje po ustavi ne morejo kandidirati, ker niso člani delovne skupnosti. Zato bi bilo menda potrebno spremeniti ustavo.

Navajam citat: 168 člen zvezne ustave: »... Pravico biti izvoljen za člana Gospodarskega, Prosvetno-kulturnega oz. Socialno-zdravstvenega zbora ima vsak delovni človek ali član organa upravljanja v delovni organizaciji oz. delovni skupnosti z ustreznega področja dela, član organa upravljanja v združenju delovnih organizacij in sindikalni funkcionar na ustreznem področju dela.«

Student torej lahko kandidira samo kot član organa upravljanja v delovni organizaciji oz. delovni skupnosti z ustreznega področja dela, ne pa kot študent. On se ne šteje za »delovnega človeka«, niti ni »član« delovne skupnosti. Študij se ne priznava za delo.

Tako rezoniranje, za katerega se zdi, da ima podporo v ustavi, vodi v nevarnost, da vse ljudi razdelimo na dve skupini: na »delovne« in »ne-delovne«. »Delovni ljudje imajo (na bazi dela) določene pravice, ostali jih nimajo.«

Če tako občo shemo (razdelitev) uporabimo pri visokošolskih zavodih, pridemo do dokaj čudnih rezultatov.

Za člane delovne skupnosti se šteje naše učno osebje, predavatelji itd., to so »delovni ljudje«. Ti »delovni ljudje« delajo, imajo opravka s predmeti dela. Predmet dela je študent. Predmet dela, ki pa je s prejšnjim delom (učni proces v osemletni in srednji šoli) že »prečiščen«, pa je »surovina«. **Student je torej »surovina«.** Tako v bistvu »proizvodno gledanje« sploh ne razlikuje med proizvodnjo in vzgojno izobraževalnim procesom. Ni slučaj, da se v dnevnem časopisju pojavlja termin »proizvodnja kadrov«. Ker sta vzgoja in izobraževanje popolnoma subsumirana pod proizvodnjo, se tu tudi mehanično poišče subjekt in objekt produkcije. Na eni strani so predavatelji kot aktivni del, ki predstavlja delovno skupnost, na drugi strani pa študentje kot predmet njihovega delovanja, kot predmet ne morejo biti »delovni ljudje«. So tako rekoč izven zakona. Študij se ne priznava za delo.

Študentje smo že večkrat poudarjali, da je študij družbeno potrebno delo, **delo posebne vrste.** Subjekt učno-vzgojnega procesa sta tako učitelj kot študent. Drugi ni samo mavec, ki ga obdeluje kipar.

Če pa je to tako, če je študij delo, če študent ni »surovina«, potem pa je potrebno, da je deležen tudi tistih pravic, ki iz tega posebnega položaja izhajajo.

Študentje smo izobraževani in se izobražujemo. Ni nam vseeno, na kakšen način se izobraževanje dogaja. Taka ali drugačna izobraževalna politika prizadene del našega življenja, nas same. Pri njenem kreiranju želimo tudi mi imeti svoj »delež«.

Naš predlog, da dobimo svoje predstavnike v prosvetno-kulturni zbor ne pomeni, da hočemo zganjati neko sektaštvo, ampak izhaja iz naših življenjskih interesov.

Odgovarjam še na zgoraj zastavljeno vprašanje.

Nam sicer ni čisto vseeno, ali zaradi tega, ker bomo lahko kandidirali za prosvetno kulturni zbor spremenimo ustavo ali ne.

V kolikor bi šlo za spremembo ustave, bi se postopek nedvomno zavlekel in kompliciral. Mogoče se da ta problem rešiti z določitvijo posebnega statusa študenta.

Sicer pa za nas ni važno, na kakšen način se bo zastavljeno vprašanje rešilo, poglavitno je, da ga najprej postavimo na dnevni red in čimprej rešimo.

Tone Pačnik

OSTI TEDNA

NEKAJ GRENKIH O DRŽAVNEM PRORAČUNU

DELO z dne 9. oktobra 1966 je objavilo pod naslovom »PREJEMKI ZVEZNIH FUNKCIONARJEV« izvleček iz »aktualnih pogovorov« na televiziji. Odgovarjal je zvezni sekretar za proračun in splošno upravo VUKSAN LJUMOVIČ.

Ker so nekatere teh številk zanimive, ker odpirajo nekatera vprašanja, jih objavljamo.

Nacionalni dohodek SFRJ — 8733 milijard SD.

Zvezni proračun 867.700 milijonov SD.

Sredstva za vojsko 60 odst. proračuna — 374 milijonov SD.

Pomoč nerazvitim — 77 milijard SD.

Plače poslancev — 105 do 294.000 SD.

Posebni dodatek za potovanja po volilnem okraju — 30.000 SD.

Osebni dohodki članov ZIS — 345 do 210.000 SD.

Dotacija SZDLJ — 792 milijonov + 418 milijonov izredne dotacije.

Dotacija CK ZMJ 331.700.000 SD.

ZSTKJ — 1.200,000.000 SD.

CO ZSJ 57,000.000 SD.

Med občani je bilo v preteklih letih zelo veliko prigovorov o neverjetno visokih plačah zveznih funkcionarjev, velikih sredstev, ki da jih troši vojska, velikih stroškov reprezentance itd. Stvari so se razlagale po kavarnah in javno, točnih številk pa ni mogel ugotoviti nihče.

Če besedam zveznega sekretarja smemo verjeti, (mislim da ni razlogov za dvom), potem smo delali veliko napako. Kdo pri nas pravi, da naj bi bile navedene plače previsoke? Komaj presegajo plače direktorjev malo večjih podjetij.

Ali za sredstva za vojsko? Približno 416,500.000 ameriških dolarjev (ta računica daje boljšo primerjavo) sme država s takšnim ekonomskim potencialom kot je naša brez težav trošiti. Druge še več.

Tudi sredstva za pomoč nerazvitim predelom Jugoslavije so manjša od 1 procenta narodnega dohodka. Razvite države razmišljajo o nekaj — številnem procentu (in to pomoči drugim državam).

Torej: zakaj smo toliko let molčali in »skrivnost« zavijali v kopreno misterioznosti. Sami sebi smo škodovali.

Popolnoma drugo vprašanje pa je poraba sredstev. Vse družbene organizacije (po Ljumovičevih besedah), prejemajo dotacijo iz zveznega budžeta, dobivajo denar tudi iz republiških virov. Prav tako obstajajo nesorazmerja: obe mladinski organizaciji skupaj trikrat manj kot zveza za telesno kulturo in ZMJ skoraj šestkrat več kot ZSJ. Temu ne oporekamo; samo šušlja se, da prihaja v Beogradu do personalnih sprememb v CKZMJ tudi zaradi nekaterih zlorab.

Po reformi se je mnogo govorilo o zmanjšanju zvezne (in vseh ostalih) administracije. Radi bi zvedeli, koliko so uspeli na tem področju storiti. Prav tako kako naši poslanci koristijo mesečni dodatek 30.000 SD za potovanja po svojem volilnem okraju.

Dinar na dinar palača, dodatek na dodatek je že privilegij. BZ

PISMO RADIVOJA L. DJUKIĆA OB GOVORU B. MIKOŠA NA PLENUMU CK ZK SLOVENIJE

Beograd, 7. oktobra 1966.

Spoštovani tovariš urednik!

V Borbi in Politiki sem prebral odlomke iz diskusije tovariša Borisa Mikoša na plenumu CK ZK Slovenije. V svoji diskusiji se je tovariš Mikoš dotaknil tudi mene in mojega dela in zato vas lepo prosim, če objavite še moje pismo tovarišu Mikošu.

Nimam stenografskega zapisa vaše diskusije na plenumu CK ZK Slovenije, zato nisem prepričan, da bom zajel vse, kar ste vi govorili o moji zadnji TV seriji, mislim pa, da mi lahko dajo kratki novinarski izvlečki dovolj vzrokov za razmišljanje. Verjetno so omenjeni novinarski izvlečki točno interpretirali vaše misli, saj nisem nikjer zasledil nobenega popravka.

Politika piše:

... Izrazil (namreč vi) je tudi začudenje, da na zadnjo serijo Lole Djukića ni bilo reakcij, čeprav je bil avtor na zelo sumljivih pozicijah.

Borba:

... Nihče ni na primer javno reagiral na televizijske oddaje Črni sneg, čeprav je bila njena poanta v celoti na pozicijah »čvrste roke«.

Morda je vseeno, čigava formulacija je točnejša, saj je bistvo v obeh isto: v vrsti negativnosti, o katerih je treba po 4. plenumu govoriti javno in odkrito, so tudi »zelo sumljive pozicije« borca za »čvrsto roko«, humorista Djukića.

Nikar niti za trenutek ne pomislite, prosim, da pišem pričujoče pismo zato, da bi pred javnostjo in forumom, kjer ste govorili, poskusil dokazati svojo nedolžnost!

V sto TV oddajah, kolikor sem jih napisal, je brez dvoma najti tudi borbo za takšna in drugačna stališča in roke! Kaj bi!? V teku zadnjih let je naša družba v svojem progresivnem vzponu doživljala številne oscilacije, iskala najboljšo pot, se lomila v svojih stališčih, jaz pa sem po tej poti tekal za njo, delal napake skupaj z drugimi, delal napake — in iskal smeh v napakah. Mislim, da je bilo tako, mislim, da sem delal napake, saj se nimam za nezmotljivega. Iskal sem, pravim, smeh v naših napakah, vi pa zdaj iščete napake v mojem smehu. Lahko bi vam na primer povedal, da so humoristi pogosto Don Kihoti, ki s kopji napadajo mline na veter namesto velikanov, da bi potem kakor Don Kihot, odleteli nekam v daljavo, ne da bi videli nasprotnikov krog sebe, pri tem pa jih preganja srce in njihove vizije ... Lahko bi vam tudi povedal, da nimajo humoristi pri roki niti analiz niti referatov niti aparatov, ki bi jih delali nezmotljive, ampak le preprost krog ljudi z ulice in malo človeške občutljivosti za žalostno in smešno, dobro in slabo. Če bi se moral pravdati, bi vam našel brez števila pravih dokazov. Ampak jaz se ne bom pravdal. Tudi se ne bom jezil na vas, saj vas poznam in spoštujem, tudi ne bi hotel biti žalosten in užaljen, vendar pa se ne morem znebiti nekakšnega grenkega okusa v ustih in zato vas sprašujem:

Ali ste, spoštovani tovariš Mikoš, pomislili, kaj vaša izjava na plenumu CK ZK Slovenije pomeni, kaj pomeni danes, v današnjem trenutku!? S kakšno pravico mi podtikate »zelo sumljive pozicije«? Pravite: »Zakaj ni nihče reagiral?« Ste pozabili, da ste generalni direktor RTV Ljubljana in da je bila med drugim vaša dolžnost, da intervenirate pri »takšnem« programu, ki je na »sumljivih pozicijah čvrste roke«? Ko so predvajali moje oddaje, niste imeli niti ene pripombe, kdo, pa je kompetentnejši od vas — kot generalnega direktorja in člana visokega političnega foruma — da bi me vsaj opozoril na »idejne odstope« v tistih serijah, ki jih je prenašala tudi vaša televizija? Ali morda takrat še niste vedeli, da so moja stališča zelo sumljiva?! Ali ste potrebovali šest mesecev in 4. plenum, preden ste razumeli, da sem delal napake in preden ste me opozorili na lepo vedenje z retroaktivnim delovanjem ... In to kje ter kako? Niste se hoteli spustiti na moj nivo, da bi mi pisali ali da bi o mojem delu pisali v tisku, ampak ste svojo neprizivno oceno izrekli na najvišjem partijskem forumu, pri tem pa se vam ni zdelo potrebno, da bi svoje trditve podprli z dokazi. Nalepili ste mi etiketo sumljivega borca za »čvrsto roko« — prepričani, da so vaši vtisi zmerom pravi in pravilni.

> Ostal sem zvest svojemu, da naknadno ne kritiziram nobenih vojaških ali političnih ukrepov, če nisem prej javno ali uradno izrekel o njih svoje sodbe ali svaril pred njimi. (W. Churchill, Druga svetovna vojna, Boree Ljubljana).

> Iz pripovedi starega partizana: Maja 1945 smo morali braniti nemške ujetnike, da jih ne bi tepli: pred tistimi patrioti, ki so do maja 1945 sedeli varno doma.

Ali je sploh potrebno, da vam povem, kako se mi zdijo vaše trditve povsem samovoljne? Ali je sploh potrebno, da vam povem, kako mislim, da je vaše stališče in ne moje — pozicija »čvrste roke«, saj vi brez dokazov in brez moje prisotnosti kažete s svojim čvrstim prstom vame in izrekate dokončno oceno mojega dela na osnovi zakasnelih vtisov ali želje, da bi s tem pokazali svojo novo lucidnost! Prepričan sem, da je eno od temeljnih intenc naših sodobnih prizadevanj prav boj za demokratično enakopravnost ljudi, vi pa s forumske višine brez diskusije dajete lekcije!

Res sem pisal o pokornem državljanu, vendar to sam nikoli nisem bil. Srečen sem, ker je prišel čas, ko se o vsem govori javno in odkrito, pa četudi bi bil jaz edini, o katerem vi govorite odkrito.

Dobro je, zelo dobro, spoštovani tovariš Mikoš, da pri nas, izgleda, največ napak delajo humoristi.

Radivoje-Lola Djukić
(po Borbi)

Pa prosimo brez kakršnih koli aluzij na kadrovske razmere na univerzi!

— *Upokojili vas bomo. Današnji čas zahteva v vseh vodstvih živahne in elastične ljudi!*

DELAVSKA ENOTNOST — Št. 39 — 6. oktobra 1966

OBVESTILO

komisije za razvoj in reorganizacijo Zveze komunistov Jugoslavije

Obveščamo člane, organizacije in vodstva Zveze komunistov, naj svoje predloge in pripombe k osnutku sklepa o reorganizaciji vodilnih organov Zveze komunistov pošiljajo neposredno komisiji na naslov:

Komisija za razvoj in reorganizacijo ZKJ,
Centralni komite ZKJ
Novi Beograd

KOMUNIST 23. septembra 1966.

Situacija pa vendarle še ni tako tragična!

Petek, 7. oktobra 1966 BEOGRAD, 10. okt. (Tanjug)

Novi tanki, dvostopenjske rakete, nadzvočna letala

Tehniški zbor JLA v Zemunu in Batajnici

Razvoj in možnosti za nadaljnjo modernizacijo te vojaške zvrsti

Oprema naše artilerije na svetovni ravni

je v atomski vojni in lahko vozi pod vodo.

Naša artilerija gna na primer opremo, ki je na svetovni ravni, razen atomskega raketnega orožja. Moč topništva je nasaj trikrat večja kot neposredno po vojni.

Poudarila sta, da artilerijt JLA glede razvoja in modernizacije ne zaostaja za oborožitvami drugih držav.

Za kulturo, izobraževanje (posebej štipendiranje), znanstveno raziskovanje itd. ni denarja — pač »objektivne« ovire. Da o miroljubni koeksistenci niti ne govorimo.

TRIBUNO UREJAJO:

FRANCE ANŽEL (TEHNIČNI UREDNIK), MIHA JAZBINŠEK, VALENTIN KALAN, IVO MARENK, MARKO POGAČNIK, RUDI RIZMAN (ODGOVORNI UREDNIK), HERMAN VOGEL

TRIBUNA — IZDAJA UO ZSJ — UREDNIŠTVO IN UPRAVA TRG REVOLUCIJE 1/II — TELEFON 21-280 — TEKOČI RAČUN 503-8-72 — LETNA NAROČNINA ZA ŠTUDENTE DESET NDIN, ZA OSTALE PETNAJST NDIN — POSAMEZEN IZVOD 50 PAR — ROKOPISOV IN FOTOGRAFIJ NE VRAČAMO — TISKA ČP DELO, LJUBLJANA, TOMŠIČEVA 1, TELEFON 23-522 — POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI

VSEBINSKA REFORMA UNIVERZE

(Nadaljevanje iz prejšnje številke)

3. Nagrajevanje uspeha boljših študentov in pismenih del.

Dosedanje naše in tuje izkušnje nam povedo, da pri nas še nimamo spodbudnih vzvodov za izboljšanje univerzitetnega študija. Prešernove nagrade postajajo vse bolj nekaka formalnost, večkrat predmet fakultetnega prestiža ali pa posameznega univerzitetnega učitelja, kot usmerjevalec znanstvenoraziskovalnega dela študentov na univerzi. Zaradi tega naj bi univerzitetni svet čimprej sprejel odlok o ustanovitvi univerzitetnega Prešernovega sklada za nagrajevanje študentov Ljubljanske univerze, ki bi imel v glavnem dva namena: 1. izpodbujati interes študentov za boljše učne uspehe, 2. pripraviti študente na samostojno strokovno in znanstveno delo.

Sklad naj bi imel svoj upravni odbor. Sredstva zanj bi bila namensko izločena iz univerzitetnega proračuna, iz dotacij drugih organizacij, daril ipd.

a) Nagrade za zelo dobre učne uspehe, seminarska in diplomska dela bi bile npr. značke ali plakete ali posebna pismena priznanja (diplome), pa tudi razne druge nagrade v obliki denarja, knjig, brezplačnih potovanj, štipendij itd.

b) Nagrade za posebej razpisana pismena dela pa bi bile v glavnem denarne, s posebnim pismenim priznanjem (morda bi jih celo tiskali v posebnem zborniku).

Podrobneje bi morali opredeliti: a) način nagrajevanja najboljših študentov, b) postopek nagrajevanja pismenih del, napisanih na podlagi razpisanega natečaja. Komisija predlaga:

a) da bi se najprej porazgovorili o sami ideji,

b) da bi potem izdelali statut oz. pravilnik sklada,

c) da bi že pred počitnicami sprejeli pravilnik in celo razpisali teme, ki bi pa lahko veljale še za naslednje leto. Zato bi morale fakultete čimprej predložiti naslove tem (nalog) iz ustreznega področja.

4. Vprašanje pouka družbenih ved na nedružbenih fakultetah. Ne le državljanska vzgoja, ampak tudi širša humanistična vzgoja postaja spričo vse ožje specializacije izrednega pomena kjerkoli v svetu za izobraževanje strokovnjakov, ki po strokovnem učnem načrtu takšne vzgoje oz. izobrazbe ne dobijo. Po nekaterih podatkih obsega pri nas predmet uvod v družbene vede (kjer obstoji), samo 1—4,5 odstotka skupnega obsega vseh predmetov, medtem ko po nekaterih podatkih znaša t.i. humanistična izobrazba v ZDA 25 odstotkov, v Sovjetski zvezi 21 odstotkov celotne izobrazbe.

Odločiti bo potrebno o tehle vprašanjih:

a) Kakšen naj bo profil tega »predmeta« (če naj bo to sploh predmet z izpitom)? Ali naj se predmet »predava« ali pa naj bo kako drugače organiziran? Ali naj bo to neke vrste sociologija (če pa se predava oz. se bo predavala v srednjih šolah)? Ali naj le razvija v študentu socialistični svetovni nazor ali naj mu daje le nastavek za razmišljanje oz. širšo razgledanost ali naj bo tudi neke vrste priprava za razumevanje naše konkretne družbenopolitične in gospodarske ureditve, v okviru katere bodo študenti delovali kot strokovnjaki in samoupravljalci?

b) Potrebno je zavzeti tudi stališče, koliko naj bo predmet univerzalen za vse nedružbene fakultete ali pa prilagojen stroki; ali je možno, da se predmet »razparcelira« med razne strokovne predmete ali ne; ali naj bo podajan bolj v obliki »svobodnih kateder«, ki programirajo tematiko tekoče ob pomembnih dogodkih v naši družbi in v svetu?

c) Ko bi tako prišli do nekega splošnega skupnega stališča glede vloge, mesta in profila tega predmeta na univerzi, bi morali izdelati program, pri čemer bi morali sodelovati strokovnjaki drugih institucij, zlasti pa instituta za sociologijo in visoke politične šole.

d) Programi ne bi smeli biti neživljenjski, odtrgani od interesa in potreb študentov različnih strokovnih smeri. Seveda pa bo uresničevanje učnega programa odvisno v mnogočem od rešitve drugih vprašanj kot so npr.: kdo naj bo predavatelj takšnega predmeta, ali naj bo predmet v prvem ali v kakem višjem letniku, ali naj se predmet predava ali le diskutira v ožjih skupinah? Kakšno veljavo naj ima ta predmet sploh v učnem programu? Kako proti do ustreznih učnih pripomočkov?«

5. Problemi pouka predvojaške in telesne vzgoje.

a) Predvojaška vzgoja — takšna kot je bila — je imela kljub pomanjkljivostim in težavam pomembno mesto v našem povojnem razvoju. Danes pa bi jo bilo potrebno — takšna kot je — vsekakor spremeniti, zlasti upoštevaje njen delež ur v tedenski obremenitvi študentov.

Dasiravno je predvojaška vzgoja še vedno v nekem smislu »eksteritorialni« predmet, za katerega ni pristojna univerza, bi bilo vendarle potrebno o tem predmetu razpravljati ter dati mnenje npr. skupnosti univerz.

Poglavitno vprašanje, ki se postavlja pred nas v zvezi s predvojaško vzgojo, je kaj naj bi bil pravzaprav na današnji stopnji družbenega razvoja cilj poučevanja tega predmeta na univerzi, z ugotovitvijo, da se predvojaška vzgoja organizira že v srednji šoli. Če ni njen cilj nič več praktična vojaška izobrazba, ampak v vse večji meri patriotska vzgoja, splošno znanje o vojni, zgodovina NOB ipd., potem se upravičeno sprašujemo; ali ne bi mogel preiti del predvojaške vzgoje v splošno državljansko vzgojo, o kateri smo že govorili in s tem v pristojnost univerzitetnih organov. Če pa je njen cilj tudi telesno utrjevanje in utrjevanje študentov, potem spada ta del v telesno vzgojo.

b) Skoraj v nasprotnem stanju je na naši univerzi telesna vzgoja, ki ne more nikakor dobiti tistega mesta, ki ji gre v sodobnih življenjskih razmerah. Pa bi bilo prav, da bi skupaj s predstavniki visoke šole za telesno vzgojo prediskutirali ta problem ter izdelali kratkoročni in dolgoročni program postopnega obveznega uvajanja telesne vzgoje na univerzi.

6. Tretjestopenjski oziroma podiplomski študij.

Dosedanje izkušnje organiziranja študija 3. stopnje na naši univerzi kažejo, da le-ta ni nikakor zaživela kot dobro pripravljena, redna oblika študija. En razlog so prav gotovo nezadostna materialna sredstva, vendar to ni edini razlog. Drugi pomemben razlog je še vedno nerazčiščen položaj študija tretje stopnje in neizdelanost njegovega profila. Katera vprašanja so odprta?

a) Ni razčiščeno vprašanje, kakšne oblike naj bo študij tretje stopnje in s kakšnimi posledicami? Ali je nujno, da sta magisterij in specializacija vmesna akademska stopnja do doktorata in podobno.

b) Ali ni 3. stopnja kot redna oblika »šolanja« kadrov bila včasih prehitevanje časa in morda celo podaljšek rednega štiriletnega študija na 6 ali 7 let ali pa nadomestitev za krajše podiplomske poglobitve in osvežilne tečaje, ki bi jih morale prirejati fakultete za svoje diplomante.

c) Nerazčiščeno je vprašanje razmejitve magisterija od specializacije. Ali ne bi bilo razumeti specializacijo (podobno kot sedaj v medicinski stroki) kot praktično ožje strokovno usposabljanje diplomantov s širšim diplomskim znanjem, ki bi ga organizirale pristojne organizacije skupaj s fakultetami in ne samo univerza. V tem primeru bi bilo seveda vprašljivo, ali je potem naziv specialist akademska stopnja.

d) Posebej bi morali govoriti o načinu izvajanja »pouka« na 3. stopnji, upoštevaje vse dosedanje sklepe univerzitetne študijske komisije in drugih organov.

7. Študijski režim.

Fakultetne študijske komisije naj bi napravile podrobnejšo analizo za diskusijo o tem vprašanju na univerzitetni komisiji na podlagi svojih statutarnih določb in na podlagi izkušenj.

Pri tej temi bi morali zlasti razpravljati:

a) kakšno vlogo naj imajo v prihodnje oblike izrednega študija ali študij delavcev v delovnem razmerju,

b) kako izpopolniti tekoči testno-kolokvijski sistem kontrole znanja tudi z uvajanjem tutorskega sistema (kjer bi bil mogoč),

c) kako izboljšati izpitni režim (ponovni razgovor o pismenih in ustnih izpitih, o posamičnih manjših ali večjih izpitih, o skupinskih izpitih, o izpitnih rokih, o štirikratnem ponavljanju izpita in podobno),

d) kakšno mesto naj ima diplomski izpit oziroma diplomsko delo,

e) ali naj velja študijski režim leto za letom ali pa ne, kako je s t.i. naknadnimi in pogojnimi vpisi,

f) ali sveti letnikov ustrezno izpolnjujejo naloge s tega področja itd.

8. Izboljšanje pouka z njegovo povezavo z znanstvenoraziskovalnim delom.

Prva naloga univerze je, da reproducira študentu najnovejše znanstvene dosežke z znanstvenim prispevkom poučujočih učiteljev samih, s tem da učitelj »vodi« študenta v teoretskem razmišljanju.

Pouk na naši univerzi je še marsikje preveč formalno izobrazben, šolski, pogosto s posredovanjem znanja, ki ni najnovejše. V tem tiči dejanska potreba po univerzitetni reformi, ki naj bi se odvijala v trikotu: najnovejši znanstveni razvoj — praktična aplikacija najnovejših znanstvenih dosežkov — sistematičen teoretičen pouk z lastnim ustvarjalnim, znanstvenim deležem učitelja določene discipline.

Za programiranje takšne reforme pa bi se morali pogovoriti med drugim o tehle vprašanjih;

a) o vsebini učnih načrtov (delež čiste teorije, delež aplikativnih disciplin, obseg in struktura predmetov oziroma tečajev, razporeditev predmetov po letnikih in podobno),

b) izvajanje pouka (metode, klasično predavanje z vajami ali kombinirani sistem s pismenimi programi, z osebnim konzultativnim angažiranjem učitelja ob pomoči asistentov itd.),

c) nezadostna materialna opremljenost fakultet za sodobni pouk,

d) pritegnitev »prakse« v pomoč,

e) učni pripomočki (ali skripta) ali poudarek na izvirni literaturi, tudi v tujih jezikih,

f) možnost uvedbe dveh težavnostnih nivojev študija (morda v 3. in 4. letniku — splošni in zahtevnejši nivo,

g) kdaj in kako vključevati študente (ali vse ali vsaj boljše) v raziskovalno delo (profesorja, fakultetnega projekta, projekta instituta itd.).

9. Primerjalna analiza vpisa in učnih uspehov.

Poročila bodo pripravile fakultete in tajništvo univerze.

10. Pregled stanja in potreb po kadru (jesen 1966). Poseben razgovor bi morali posvetiti že obstoječemu kadru in še posebej potrebam po novem kadru. Pri tem ne gre samo za nazive, za poenotenje kriterijev reelekcije in napredovanj (kar je tudi pomembno), ampak zlasti za krepitev zahtev po kvalitetnem delu vsakega učitelja. Vsebolj bi morali uresničevati zahtevo, da se univerzitetni učitelj v pretežni meri, če ne v celoti, pedagoško in raziskovalno angažira na univerzi, ne pa da se razbija na mnoga delovišča. Zato bi bila družba tudi dolžna, da ga ustrezno nagrajuje za njegovo poglavitno dejavnost na univerzi. V takih okoliščinah ne bi bilo primerov, da učitelj ne bi mogel — kot najvišji habilitirani strokovnjak za določeno disciplino — reproducirati študentu vseh znanstvenih — in tudi svojih lastnih rezultatov.

Takšno usmeritev k kvalitetnejšim kriterijem pri izboru univ. učiteljev bi morali zlasti uvajati pri izvolitvah novih asistentov in docentov.

Drug pereč problem je nezadostno število in neenakomerna razporeditev asistentov na različnih fakultetah. Napraviti bi morali na podlagi fakultetnih predlogov kratkoročni in dolgoročni program kadrovskih potreb, s tem da bi napravili sistemizacijo delovnih mest na podlagi trajnejšega učnega načrta.

b) Principi dela komisije za znanstveno raziskovalno delo:

1. Značaj raziskovalnega dela določajo: usmerjenost v osnovne raziskave; posebna skrb za spremljanje znanstvenega razvoja v stroki, povezava z vzgojo strokovnjakov z visoko izobrazbo in zlasti z vzgojo raziskovalcev v podiplomskem študiju, skrb za objavo raziskovalnih rezultatov in sodelovanje pri znanstveni kritiki, živ kontakt z razvojnim raziskovanjem izven univerze ter z aktualno proizvodno in družbeno problematiko, sodelovanje pri organizaciji in koordinaciji raziskovalnega dela, strokovni stiki z domačimi in tujimi sorodnimi raziskovalnimi ustanovami in znanstveniki in aktivna udeležba na mednarodnih in nacionalnih znanstvenih sestankih.

2. Raziskovalno delo na univerzi naj se pretežno finansira iz posebnega sklada pri univerzi; univerzitetni in fakultetni inštituti pa naj imajo tudi vnaprej možnost vključevanja v raziskovalne projekte, ki jih finansira republiški in zvezni sklad.

3. Organizacijsko naj se razvija raziskovalno delo na univerzi v raznovrstnih oblikah: v internih fakultetnih inštitutih in v katedrah, v samostojnih univerzitetnih in fakultetnih inštitutih, v zunanjih inštitutih, ki jim je univerza ali fakultete soustanovitelj, na klinikah, katerih statuti naj zagotove ingerenco fakultete pri razvijanju raziskovalnih in pedagoških nalog klinike, v posebnih primerih pa tudi v zunanjih inštitutih, s katerimi sklenejo fakultete pogodbe za sodelovanje.

4. Samostojni univerzitetni in fakultetni inštituti se morajo razvijati kot ustanove, ki tvorijo s fakultetami neločljivo organizacijo za izvajanje in razvoj pedagoškega in znanstvenega dela. Pedagoški delavci fakultete morajo imeti kot redni člani delovnega kolektiva inštituta možnost, da odločujoče sodelujejo pri upravi inštituta in pri določanju vsebine njegovega dela. Samostojni inštituti morajo ustvarjati lastna osnovna sredstva ob sodelovanju fakultete, v ustanovnih odločbah in v statutih inštitutov pa morajo biti jasna določila, ki onemogočajo odtujitev inštitutskih osnovnih sredstev dejavnosti fakultete.

Pri obstoječih inštitutih, ki se ne razvijajo po navedenih načelih, in pri tistih, kjer v sedanjih okoliščinah samostojnost inštitutov ne predstavlja nobenih prednosti za nadaljnji razvoj, naj fakultete kot ustanoviteljice preudarijo, ali bi bila reorganizacija takšnih inštitutov v interne fakultetne inštitute koristna za njihovo nadaljnjo dejavnost in za naloge fakultete. V primerih, ko bi bilo utemeljeno, bi se pripravil reorganizacijski postopek tako, da ne bi v ničemer motil zveznosti raziskovalnega dela. Z morebitnimi soustanovitelji bi bilo treba skleniti ustrezne dogovore za oblike nadaljnjega sodelovanja.

Novi inštituti naj se ustanavljajo kot interni fakultetni inštituti, če njihova dejavnost ne obsega več fakultet in če ni posebnih utemeljenih razlogov za njihovo osamosvojitev.

Za skupna raziskovalna področja, ki obsegajo dejavnost več fakultet, naj se še nadalje obdrže oblike skupnih univerzitetnih inštitutov. Če je dejavnost takšnih inštitutov pretežno obsežena v eni sami fakulteti, se lahko ob soglasju prizadetih drugih fakultet formirajo tudi kot fakultetni inštituti, ki prevzamejo skrb za koordinacijo in povezavo raziskovalnega dela in raziskovalnih sredstev na več fakultetah.

Fakultetne komisije za raziskovalno delo naj skrbe za vzdrževanje in utrjevanje povezave fakultete z inštituti. Preko univerzitetne komisije za raziskovalno delo naj koordinirajo delo fakultetnih komisij ter metode in kriterije za čim uspešnejši razvoj znanstvene dejavnosti vseh univerzitetnih ustanov.

c) Principi dela stanovanjske komisije.

1. sedanji stanovanjski fond naj se vloži v sklad že obstoječih stanovanjskih podjetij;

2. nadaljnjo politiko reševanja stanovanjskega vprašanja univerze naj tudi v bodoče vodi enotna stanovanjska komisija univerzitetnega sveta, v kateri naj bi bili poleg predsednika in podpredsednika, ki bi ju imenoval univerzitetni svet, še po en zastopnik vsake fakultete, tajniškva, en zastopnik knjižnic (NUK, CTK) in en zastopnik drugih univerzitetnih inštitutov;

3. stanovanjska komisija naj si za bodoče razdeljevanje stanovanjskega fonda postavi kriterije, pri čemer naj zlasti upošteva materialno stanje prosilcev; glede na to naj določi ustrezni prispevek. Prav tako naj pri razdeljevanju fonda upošteva predvsem pedagoške delavce (posebno mlajše), ker so pedagoški delavci nosilci osnovne dejavnosti na univerzi;

4. sredstva, ki jih bodo v skupni fond prispevali univerzitetni zavodi (66 odstotkov od 4 odstotkov), ne bodo zadoščala za kritje potreb. Zato je nujno, da glede na izjemni položaj univerze predvidi republiški sklad za šolstvo v svojih merilih, poleg sredstev za osnovno dejavnost, tudi določena sredstva za reševanje stanovanjske problematike in prikaže potrebo po teh sredstvih skupščini SRS. Tako bi bilo omogočeno tudi v novih pogojih uspešno reševati stanovanjsko vprašanje na univerzi, ki bi s tem postala enakopravna z drugimi gospodarskimi organizacijami.

III. Razpiše se univ. štipendija za desetmesečni študij v inozemstvu, ki je namenjena mlajšim fakultetnim učiteljem in znanstvenim delavcem.

Razpiše se pet štipendij za desetmesečni študij na univerzi v Nancyju za študente in asistente.

O VIZUALNI POEZIJI

Nobenega dvoma več ni, da si najsodobnejša pesniška prizadevanja, pa razumimo pod njimi tipografsko, konkretno, vizualno, evidentno ali kako drugo poezijo, tudi (in končno) v slovenskem kulturnem prostoru jemljejo svojo življenjsko pravico. Vsaj toliko, da ne moremo in da ne smemo ignorantsko mimo njih.

Pričujoči članek objavljamo zategadelj z namenom, da bi bil prvi informator in prvi dokaz, kako ta prizadevanja niso brez utrjenih korenik, kako niso le hudomušna iznajdba našega časa. Članek hoče opozoriti na resnost, ko sprejemamo ali odklanjamo sodobno poetično ustvarjalnost.

Zmotno bi bilo misliti, da je poezija od Homerjevih časov sem ekzistirala izključno v okviru jezika. Že nekateri starogrški liriki in pozneje novoveški evropski pesniki, posebno baročni, so komponirali svoje literarne tekste v različne obrazce, bodisi v kaligrame ali v emblemske in heraldične oblike, da bi na ta način upodobili pesniško besedo. Vendar so v njihovem prizadevanju videli le kurioznost in v ustvaritvah le igračkanje, ki so ga postavili zunaj priznanega pesništva.

Poskusi upodobitve jezika so potemtakem prastarega datuma in potekajo iz resnice, da pesem ne le beremo in poslušamo, ampak da jo bravec tudi gleda in dojema njen grafični videz. Medtem ko je običajna poezija, pisana v tradicionalnem linearnem načinu v vrstice, tj. verze in kitice, naravnana zgolj k sluhu, je tako imenovana vizualna poezija dvorazsežnostna, ker se uresničuje prek zvočnega in vizualnega učinka pesmi. Je pisana za oko in sluh, del nje predvsem za oko. Pesniške ustvaritve te vrste so se v našem stoletju osvobodile tradicionalne knjižne podobe in se premaknile v bližino slikarskih in kiparskih del v razstavnih dvoranah.

Takšno stanje ni naključno. V sami naravi pisave obstajata dve sestavini, dve tendenci: simbolična in materialna, pomenska in predstavna. V svojem razvoju skozi zgodovino, na katerega začetku stoji poleg mnemograma piktogram, se je pisava, ki je povzročila prenos obsega človeškega govora s področja sluha na področje vidnega dojemanja, začela oddaljevati prvotnim slikovnim oblikam, in postajati abstraktnejša. Antični in novoveški poskusi upodobitve jezika niso reminiscence na začetno stopnjo človeške kulture, ampak si prizadevajo obnoviti avtentičnost razmerja med umetnostjo in resničnostjo, oživiti in utrditi stik med upodabljanim in upodobljenim, ki je pogosto zasut z avtomatiziranimi mehanizmi jezika do takšne mere, da ga običajna izrazna sredstva sploh ne morejo doseči.

V vizualni pesmi se tudi tehnično prepletajo svojstva dveh umetniških sfer: poezije in slikarstva. Del slikarstva pa je narobe stopil na področje literature. Veliko sodobnih slikarjev, začenši s Picassom, Braqueom in Klejem, inspirira pisava, riše črke ali pише v slike. Ta fuzija ni edina. Stična ploskev med tako imenovano fonično poezijo in konkretno glasbo je na primer mestoma tako tesna, da ju je le težko ločiti. H. Heissenbüttel šteje to prestopanje tradicionalnih mejnih črt med posameznimi umetnostnimi področji in nastanek hibridnih fenomenov za naravni razvoj kulture 20. stoletja.

Napoved za prihod pesniške dejavnosti na področju vizualne poezije v naši dobi je bilo Mallarmějevo »Metanje kocks, tipografska pesem, zastavljena na podlagi avtorjeve vednosti, da je za pesnika bela ploskev strani enako pomembna kakor beseda, ki je z njo popisana. Njegove privržence navdihuje ne samo tipografski potek tekstov, ampak v enaki meri predgovor k pesmi, v katerem označuje Mallarmé pesem za enoto glasbe, misli in upodobitve.

Po letu 1910 nastane skoraj hkrati dvoje temeljnih del vizualne poezije: Apollinairovi »Kaligrami«, katerih figurativne slikovne oblike so vezane na tradicionalni pesniški verz, in Marinettijeva asemantična futuristična poezija (»Osvobojene besde«), ki se je postavila tako proti vsebini kakor proti tipografski podobi dotakratne poezije. Željo po konkretnosti naravnih zvokov in po grafičnem zapisu gibanj je izrazil Marinetti v nemirnih onomatopoetičnih plakatnih pesmih z razbito sintakso in s tipografsko novo ureditvijo ploskve v obliki slikarskega tiska. Tema temeljnima pesniškima dejanjema se v dvajsetih letih pridružijo vizualne pesmi Nemca Kurta Schwittersa in Holanđca H. N. Werkmana.

Apollinairovi, in Marinettijevi poskusi so vplivali na dadaiste in pozneje na surrealiste, seveda so jih ti nadaljevali v drugi smeri. Pri nas (na Češkem, op. prev.) sta v okviru poetične in surrealistične poetike ustvarila nekaj vizualnih pesmi v svojem zgodnjem obdobju J. Seifert in V. Nezval, s tipografsko poezijo se je ukvarjal Karel Teige.

Konec 40. let nastane v Parizu tako imenovano lettristično gibanje (Roberto Altmann, Isidore Isou, Maurice Lamaitre, Gio Minola, Roland Sabatier, Jacques Spacagna), ki postavi v središče pesnikovega in slikarjevega zanimanja črko. Črka postane temeljna prvina slikarsko-pesniških stvaritev.

Lettrizem, študij Mallarmeja, Apollinaira, futuristov, dadaistov itd., predvsem pa poplava črke v sodobnem življenju, v katerem je človek nenehno pod napadi reklame, časopisov, dekretov, računov, telefonskih imenikov, voznih redov, statistike, kratic, okrajšav, signalov, vprašalnikov, gesel, deklaracij, receptov itd., vse to je v petdesetih letih zanetilo pesniško dejavnost mnogo skupin in posameznikov, ukvarjajočih se z vprašanji vizualne poezije. Liriko pokrajine, mesta subjekta in nejezikovnih predmetov so zasula nova doživetja, scenarija jezikovnih in črkovnih fragmentov in celot, bodisi tabuističnih ali informacijskih ali orgiastičnih, sredi katerih se sodobni človek uresničuje kakor visoko civilizirana in kulturna eksistenca. Zahodnoevropski pesniki in pesniki obeh ameriških celin preučujejo strukturo jezika in črke, pišejo svoja dela v sferi lingvistike, logike in kibernetike in jih zamejujejo na slikarskem in tipografskem področju. Nastaja vrsta pomembnih del.

To so predvsem »Konstelacije« Eugena Gomringerja iz let 1953—62, »Bok« (Ideogrami, 1956—59) Diterja Rota, »Letternfelder« (1959) Carlfriedricha Clausa, »Artikulationen« (1959) in »Movens« (1960) Franza Mona, dalje stvaritve brazilske skupine Noigandres (Ronaldo Azeredo, Augusto de Campos, Haraldo de Campos, Decio Pignatari, Pedro Xisto), ki deluje od začetka 50. let umetniško in teoretično, in »Konkretionen« (1959) Amerikanca Emmetta Williamsa.

Pri nas (na Češkem, op. prev.) piše v letih 1959—61 Jiř Kolář »Pesmi tišine«, asemantično, nonverbalno poezijo, ki jo je poimenoval e v i d e n t n a, in Josef Hiršal skupaj z Bohumilo Grögerjevo pesniško zbirko »JOB-BOJ«, (1960—62). Približno v istem času nastajajo »Konstelacije« Ladislava Nováka in v letu 1963 »Typogrami« Vladimira Burde ter »Antikodi« Václava Havla.

V Nemčiji izda Heinz Gappmayr svoje »Zeichen 1« in »Zeichen 2« (1962—1964), Ferdinand Kriwet »Sehtexte« (1962—64), Ludwig Gosewitz v Švici »Typogramme 1«, Francoza Ilsa in Pierre Garnier »Poémes mécaniques« (1964). V Avstriji tiska svoje vizualne stvaritve Gerhard Rühm in drugi pesniki, v Italiji poleg mnogo drugih Luigi Tola. V Angliji ustvarja Ian Hamilton Finlay pesmi-plastike iz papirja, John Furnival črkovne slikovne pesmi. Dom Pierre Sylvester Houédard svoje »Typestracts«. Tipografsko poezijo v Nemčiji zastopata Hansjörg Mayer (Typoems, 1965) in Klaus Burkhardt (Strukturen). Število imen in del s področja vizualne poezije s tem še zdaleč ni popolno. Nekdo je zračunal, da se s to poezijo ukvarja danes na svetu vsaj čez 300 umetnikov.

Če je vizualna poezija vezana na besedo, govorimo o konkretni poeziji; vizualno poezijo asemantičnega, nonverbalnega tipa, ki naglaša predvsem slikarski aspekt črke, imenujemo evidentna poezija.

Vizualna poezija obeh tipov se loči od tradicionalne poezije predvsem v tem, da ne izhaja iz emocionalnosti, ampak iz človekovega intelekta. Je realizirana načrtno, razumsko, v pesnikovem »intelektualnem laboratoriju«, zato jo imenujejo tudi umetna poezija. Taki poezij ne gre za to, da bi sporočila prenos nekakšnih pomenskih celot. Realizira besedo in črko predvsem kot material, ne kot nosivca pomena. Zavoljo tega je manj komunikativna kakor tradicionalna verbalna poezija, in je reakcija nad pogosto hiperprodukcijo banalnih pomenov le-té. Vizualna poezija obnavlja avtentičnost jezika in pisave v njuni materialnosti, poudarja predvsem njun estetski učinek, realizira v prvi vrsti estetsko informacijo. Didaktičnost, moralni odtenek itd. prepušča drugim področjem človekovega duha.

Svoje vizualne stvaritve realizirajo posamezni pesniki bodisi s pisalnim strojem, bodisi s tipografskimi tehnikami, z metodo kolaža in dekolaža ali pa z drugimi tehnikami, prevzetimi od upodabljajočih umetnikov, nekateri izhajajo iz kaligrafije. Druženje literarnih in upodabljajočih postopkov in tehnik je za vizualno poezijo karakteristično. Prek nelinearne ureditve strani in posebnih stvaritev se pesniki prestavljajo iz struge verza na ploskev in v prostor.

Danes, ko obstajata druga ob drugi običajna in eksperimentalna poezija, se proti vizualni poeziji pogosto slišijo nepoklicani ali nekritični glasovi, ki ji očitajo spekulativnost, hlad ipd. S. Mallarmé je na to že v predgovoru k »Metanju kock« pripomnil: »Naj postane ta literarna zvrst nekaj kakor simfonija poleg solo petja in naj se ne dotakne starega verza, ki ga spoštujem in za katerega določam vlado strasti in sanj, zakaj z načinom, ki sem si ga izbral zdaj, bi moral razglašati predvsem doživetja čiste in zapletene imaginacije ali pa intelekt; in ni vzroka, da bi to vrgli iz poezije — edinega izvira.«

Na koncu pripominjamo, da se s problematiko vizualne poezije ukvarjajo predvsem Helmut Heissenbüttel, pri nas (na Češkem, op.) pa Josef Hiršal in Jiři Padrta.

Vladimír Burdá

(Literární noviny, št. 31/66, prev. H. V.)

KNJIGA RISBA[2] M. POČNIKA

Opombe k naslovu:

[1] Knjiga, Marko P. Kranj 1966, samozaložba

[2] Risba, Marko Pogačnik, Kranj, samozaložba

Pričujoča osvetlitev (risarja in risbarja M. Pogačnika) ni zamišljena kritika ali recenzija Knjige oz. Risbe, ampak osvetljenost bistvenih momentov[1] (njegovega o p o z o r i l a[1] na večjo vidljivost[2] imenovanih.

Knjiga[1] je prostorska. Izrečena misel je mišljena v dveh pomenih: prej v pomenu prostora, določenem po risbi oz. risbe oz. plastike in zatem v namenu obsežnosti prostorske celote, ki zajema te obsežnosti morebiti le po naključju.

Ker je namenska, je evidentna slej ko prej v vsaki knjigi, namenjen v roke ali tudi ne, nas more zanimati pomenskost prostora. Prostor dobi pomen pač kar ni sam. Preden moremo odkriti prostorno srečano z risom[4], ki je na način luknje v tu (in ne morda tuša na papirju). Poljubnost šele omogoča lik(ovnost); ena luknja ne more biti poljubna, nikdar ne omogoča lika. Luknja ozroma likovnost omogoča(ta) naličnost; ko obrnemo stran v knjigi stran[5] s plastiko. Premikamo se okoli nje (prostor v bližini, smo rekli, spregledamo), toda nismo v prostoru. Zdajci pa skozi luknjo posvetiš[6] sonce v sedaj prostor.[7] Je. Bodisi, da je svetloba tu luč ali tema, vsaka svetnost je v prostoru.[8]

Izkazalo se je, da je v Knjigi temeljnega pomena tako za ris kakor tudi za prostor. Ris, plastika in prostor so le na način luknje. Tako je dana totaliteta: luknja je svetloba; zakaj tudi v temi, kot svetloba, s prstom otipaš ris, plastiko in prostor, ki sam sebe kaže.

Opombe k:

[1] Dejanja so po sebi svetna; osvetlitev je samo do svetnosti stvari.

[2] (dejanje, ...) 1. kot tisto, kar se daje, torej samo, 2. kar samo sebe daje. Misli oboje hkrati. Enako je mišljena ...nost), (se-daj-nost).

[3] Listanje je časno dejanje.

[4] Opozorilo oči do pozornosti stvari. Stvar ...že v stanju pozornosti, vednosti ...

[5] Vidljivost zunaj vidnega, od njega neodvisna.

[6] Mišljena je knjiga kot Knjiga. O nastanku ...ej M. Pogačnika.

[7] Z zunanjostjo (z vidika zunaj prostora) sta pomen kot namen po-določevalno ...čena. V samem prostoru pa je nočutna: pomen je določen po dolu. Namen prostora pa je enak prostoru.

[8] Luknja je prvotno zagledana v prostoru. Zato ...ris in ne risba, ki je abstrakt.

[9] Prisluhnemo ...voru listanja; (dogajanje), (zgodovino), (edini, ki je z godbo, je ...prigovoru listanja v knjigi prisluhnu.

[10] (Sonce) ...vse, kar posveti (luč) hkrati, sveti ...luč, drevo) in obenem je šele po-svetlen-kar-svet-je.

[11] (prostorski zor) je takšen zor, ki — ni odvisen ...kogar razen sam od sebe, je potem sam sebe dajoči zor.

[12] (bodisi) ...ti), (sam sebe bodi), (sam sebi bodi ...kar si).

Ali pa je tudi v Risbi takšna identiteta prostora in svetlobe, kot način luknje uresničena v Knjigi? V Risbi ni ampak je črna črta. Črna črta je prisotnost na zgodovinsko odsoten način, to je na risbe.[1] Stran obrnemo stran in gledamo plastičnogočata jo prosojnost črte in likovnost risbe[2] je papir. Toda tudi prostor je na papirju. V soncu ali luči je to svitanje črne črte ali pa njene poljubnosti. V temi svitanje nadar iz teme prihaja. Gibanje papirja omogoča prostor.

Sedaj se je izkazalo, da papir v Risbi temeljnega pomena tako za ris kot plastiko in prostor. Risba, plastika in prostor v Risbi na način papirja. Papir je svetlobna, je dana identiteta papirja in svetlobe. Ker je v Risbi uresničena na način dajanja samega. Tako je v Risbi osvetljen svetel papir.

Opombe k:

[1] Ali ni samo, kako je v ozadju prostorske ...na črta, ki ponazarja luknjo?

[2] Kot lastnost papirja; kar je lastno papirju, torej ...sam.

[3] Oči očitajo.

I. G. Plamen

bogdan gradišnik-xenhausen

Te ptice, ki jih ljubimo kril,
najraje namreč hodijo
Ogabno je, kako oblačnim dalom,
a vsak naj se drži svojega!
Jaz nisem eden vaših
zato ste mi skoraj radi.
Kdor vas ne ljubi, ma
nežno obvežete čelo, ...m ostal jaz.
Narodne pójem, da ...m,
vas poznam, da gremo ...j v kino.
Dolgolasce strižem, ...n prhljaj,
da sem bolj zanimiv, ...m opoldne.
Ljubezenske rituale ...m —
kar tako, za zabavo.
V kokti utapljam ose...nim karakter,
in sam sebi pišem pis...
ker mi jih nihče drugi.

Preprost genij sem, ki ga morate iztrebiti,
ve, srečne ribice v matinovcu.
Veseli me, da bomo kmalu vsi mrtvi,
da se bom pogovarjal s predniki,
da se nihče več ne bo bal smrti.
Človeštvu bomo zapustili potomce.
Naj se vesele življenja,
naj izumijajo bombe,
naj čimveč filozofirajo, da se bodo laže
zalivali s slivovko, ker bodo žalostni,
naj svojim ženam postavijo za smisel petorčke.
Ko pa bo grozila preobljudenost,
naj uporabljajo nože.
Naj prepevajo protivojne pesmi,
ko bodo rezali grla svojim bratom.
Naj berejo poezijo in govore:
»Me nič ne briga!«
naj skačejo iz šestega nadstropja
in pljuvajo s terase,
naj linčajo črnce
in zahtevajo enakost v parlamentu.
Nasprotja so nujna,
drugače bi se začeli dolgočasiti
in delati samomore.
Imel sem dekle, imel pa sem tudi prijatelja,
ta dekle je bila strahopetna pokvarjena baba.
Prijatelje bi lahko živalsko sovražil,
a tega ni, jaz ljubim vse ljudi.
Sel bom v gozd in med najvlažnejše
korenine zasadil sončnik in sončnico.
Nedeljski sprehod vas bo pripeljal mimo,
pljuvali boste na sončnik in mrmrali:
»Absurd...«
Jaz pa: »Ne, bratje, življenje ima svoj smisel.«
Potem pa: »Ne streljajte, bratje!«
In še potem: »Ste sploh ljudje,
takole ubijati mrtvece... Poslušajte,
kako se pride iz tega gozda?«

aleksander peršolja: kirka

Kadar prideš prepozno in odpreš v sebi
poniglavo vratnico svoje lobanje
in rečeš da boš utopil polja v luži
svojega gnusa
si prepričan da se bojo zaprli vsi
predali telesa
Pa čeprav vržeš ključe
v tenčico gozda
ki zapira veje v mlahave oblake
Skoraj rečeš kakor konec
da se pelješ
in vendar padaš navzdol
Potem se vrtiš kakor pajek
obešen na nitki
in tu se udariš in tam se udariš
Vlomiš velika vrata dokler ne
prodreš do pomola in pomočiš roko
v vodo ki te potegne vsega
ter visiš med vodo in pomolom

Pa še ni vse
ker mrtvi niso krivi
da pozabljajo sanje ko so
valjali stegna v mlakuži
in na koncu so dvigali trohnele prste
Takrat je bila daleč
Rekli so ji Kirka in se bali njenih ustnic
Pehali so svoje spakirane glave
med njena bedra
in čakali kdaj jim z levo
roko ponudi levo dojko
da zagrizejo zobe v prožno kožo

In samo z desno roko jih je
Kirka tlačila vase
Bila lačna
njen pogled večji kot lakota
Potem je zaokrožila svoje
telo in spustila skozi spolovilo
stonoge

Rujni obrazi ki so sanje
služijo v ličnicah smrti
Potem napišejo na zid kakorkam
in se pomešajo s praznino peska
In kadar zaplahuta sonce
so obrazi svetli
kakor je pesek svetel
res so lačni in ne poznajo vere
res so siti in ne poznajo belega grobišča

Stonoge imajo naperjene sulice
svojega telesa
Zdaj podirajo svetilnike okrašenih trav
zdaj pokrijejo potok belih labodov
zdaj se ovijejo okrog vratu antilope
in napravijo krvavo ogrlico
zdaj spijejo vesele pesmi slavca
Njihov napoj je groza
in podoba za njimi ostane pokončna

Lepa Kirka z nagim obrazom
v rdečih vrtnicah
Zopet sanjaš o črnem možu
ki ti je prinesel prstan
in si ga pozabila na začetku
Jutri boš poizkušala jokati
S prstom boš brskala iz oči solze
prekrižala stegna in si jih pokrila
z lasmi
Dolgo te bojo ovijali
Noč in dan Noč in dan
Potem se vrnejo stonoge
Lezle bojo po tebi in te
razstavljale
Takrat ovenejo lase in razširiš noge
v tebi izginejo stonoge
Hočeš jih zapreti za vselej
Toda ušle ti bojo
brez sulice in nog

Tebi bojo pelj na vejah ceste
kresovi pred tvojimi nogami
Vanje bojo pihali z umazanim obrazom
Lepa Kirka bo šibka
Spustila bo črnega moža
ki ne bo več črn
Potem se spustila s polnim telesom
v zemljo

RUMENI, MODRI, ZELENI ABONMA

PRVI KONCERTI NOVE SEZONE

Veliko bi moralo biti naše pričakovanje nove koncertne sezone. Po poletni rekreaciji (telesni) se v nas ponavadi zbudi hotenje po obuditvi glasbenih doživetij, po njih razširitvi in sprejemanju novih. Ne samo zadovoljevanje t. im. čistih estetskih užitkov, marveč tudi iskanje najintimnejših trenutkov naše notranjosti, ki jih odprejo premiki, trepeti, vzponi, očiščevanja, če že ne kar razrešitve nepojmljivih napetosti v izpovednih prostranostih zvočnega sveta.

Ko se vedno znova srečujemo z velikimi ustvarjalci in njihovimi deli, odkrivamo v njih po prejšnjih stikih še ne zaznavne lepote. V tem kratkem zapisu ne morem poiskati globljih zvez med deli in interpretacijami v različnih obdobjih ter po taki ali drugačni osebnosti. Zadošča naj nekaj drobnih ugotovitev.

Velika dela hranijo v sebi substancionalne kvalitete, s katerimi razbijajo časovne pregrade. S svojo obsežno, nekonkretno vsebino in načinom izpovedovanja imajo moč prodora v človeka, bivajočega v časovno različnih okoliščinah. Kako se razlikuje interpretov pristop k eni in isti skladbi samo v razdobju nekaj desetletij, se lahko prepričamo ob primerjavi izvedb na ploščah. Razlike bodo večje pri manjših reproduktivcih. Ti sledijo okusu določene okolice in nesluteno poiščejo v delu bolj zunanj oblike (puščajo sled okusa okolice). »Najmočnejši« reproduktivci zmorejo po lastni kreativni sili odkriti skladateljevo vsebinsko in oblikovno enkratnost. S takimi se srečujemo poredkoma. Poglejmo še na neki drug pojav. Nevzdržne so trditve, da moramo za pristno obuditev baročnega dela dobro poznati takratni način igranja. Zdi se mi, da bi storili napak. Naš pristop k delom tega obdobja mora biti razrešen takratnih prijemov, ki bi jih morda prištevali k okusu časa. Za oživljanje dela je potreben samo najsubjektivnejše pogojen pristop kreativnega interpreta. Npr. pianistu Richterju ne moremo očitati krivoverstva, ker ne igra Beethovnovih sonat po predstavah, ki so obveljale v naši kulturni javnosti kot edino beethovnovske.

Še kopico činiteljev, ki kakor s sencami ali soncem obarvajo naše sprejemanje glasbe, bi lahko našteli.

Ozrimo se na programe, izvajalce in izvedbe prvih koncertov!

V rumenem abonmaju je poglavitno mesto namenjeno delom Mozarta in Brahmsa. Mozartov Adagio in fuga ter koncert za violino in orkester št. 4 (D-dur) sta nas uvedla. V. simfonija Stjepana Šuleka pa zaključila prvi koncert. Kratka oznaka prvega dela: tragični podton, ki ga zasledimo le še pri zadnjih simfonijah in Requiemu. V violinskem koncertu najdejo naše estetske želje kar največ zadovoljstva. Ravnovesje odlik: ritma, melodije in harmonije, domiselnosti in obvladovanja sredstev, inverzije in intelektualnega razpleta, zanosa in zadržanosti ustvarja apolinično soglasje — klasično ravnovesje.

V Šulekovi V. simfoniji, polni instrumentacijskih spretnosti, je čutiti pomanjkanje individualnih potez (v obravnavanju tematičnega materiala, gradnji ipd.). Izraznost posameznih vzdušij vse preveč spominja na tega ali onega mojstra romantike in sodobnosti (s tem še ne mislim povedati, da doseže enako močno vzdušje kot vzornik).

Avtor je nastopil tudi kot dirigent. Opazili smo večjo zavzetost za oblikovanje detajlov kot pa moč izdržanja dolgih lokov napetosti. S tonsko toplino, izdelanostjo, pa še osebno obarvanim pristopom k Mozartovi glasbi je izvevenela solistova igra v violinskem koncertu. Solist Dejan Bravničar.

Modri abonma — prvi koncert — Dmitri Baškirov, pianist iz Moskve.

Poredkoma bomo srečali tako umetniško osebnost. Ob njegovi igri lahko občuduješ tudi po svojem osebnem okusu manj zanimiva mesta v delih tega ali onega skladatelja. *Basso ostinato* (trmoglavi bas) skladatelja Rodiona Ščedrina (1932) ne pusti trajnejšega vtisa. Je predvsem klavirsko zvočno kvalitetna. Prokofjeva sedem skladb iz cikla »Mimoletnostic (bežni vtisi) je zaživela zdaj v liričnem, igrivem, drugod v robustnem, grobem izrazu. *Osma sonata* istega skladatelja nosi v prvem stavku vklenjene različne karakterje vzdušij. Tematično razpletanje se ujame v dokajšnjo arhitektonsko strnjenost. Drugi stavek je kljub uporabi klasične glasbene misli neizrazit, ohlapen. V tretjem začutimo skladateljev smisel za duhovitost, bistrino poteka. Le vmesni vložki preveč izstopajo.

Deset Debussyjevih preludijev (iz obeh zvezkov) je obudil v skoraj naturalističnem načinu, njihove na koncu vsakega dela posebej označene vsebine: Delfske plesalke, Veter na planjavi, Anakaprijski grički, Stopinje v snegu, Pretrgana podoknica, Vinska vrata v Granadi itd. Naslovi ne predstavljajo namena opisovanja, marveč le skladateljev vzgib. Ob impresionistični zasnovi vsakovrstnih predstav nam odpirajo domišljijo, naša občutljivost za sprejemanje nazračenih glasbenih misli naj sama oblikuje nadaljevanje. Kako velik izrazni diapazon, k vsaki sliki drugačen pristop mora imeti interpret. Dmitrij Baškirov nam je po svoji umetniški naravi, osnovani na tenki občutljivosti za intimnost kot za dramatično gradnjo (ali celo robatost pri Prokofjevu), znal obdržati koncentrirano ozračje, v katerem je možno najbolj odprto sprejemanje glasbenih vrednot.

Zeleni abonma vsebuje predvsem dela impresionistov in sodobnikov. Prvi koncert pa je prinesel samo eno tako delo: Bártokovo Glasbo za instrumente s strunami, tolkala in celesto. S kompozicijskim načinom, nepretrganim po tradiciji in z močno izpovedno poanto ustvari ta skladba najlepšo podobo Bártokove osebnosti. Ne manjka mest različnih, a prepričljivih vzdušij. Drugod se ne znebimo občutka skladateljevega intelektualno zavestnega odmika od razkrivanja notranjosti. Tudi folklora vdre v muzikalno tkivo in popestri sicer sive razpoloženjske barve, pritajene utripe ipd. (I. in III. stavek). Glasbena tematika oblikuje svojo fiziognomijo s pomočjo menjave spremljajočih elementov. Misel ne raste organsko. Tak način odvzame skladbi napetost in strnjenost.

Dirigent Anton Nanut se je lotil predstavitve dela z vso resnostjo. Oblikoval je vsakemu stavku ustrezajoči karakter, segel v detajle, a ohranil vseskozi po delu dano napetost. Orkestru povzročajo podobna dela veliko tehničnih težav. Našemu filhamoničnemu orkestru štejemo predstavitev tega dela v velik uspeh.

Sorkočevićeva 7. simfonija je vsebinsko neproblematična. Izvedba s primerno osvetlitvijo nezapletene tematike vtisne poslušalcu prijetne estetske užitke.

John Ogdon, pianist iz Londona, je interpretiral Brahmsov I. klavirski koncert. Mimo vseh odlik sta izstopali predvsem nepopustljivost v gradnji stavkov kot celotnega koncerta, pa osebno poglobljeni odnos do vsebinskega karakterja misli. Vso napetost do končne sprostitve so izvajalci obvladovali homogeno, zlito. Dirigent, orkester in pianist so ustvarili s skupnim muziciranjem (redek pojav naših koncertov) najprepričljivejšo podobo dela, kar smo sprejeli kot lep umetniški dogodek.

M. Gabrijelčič

ŠTUDENTOVSKO GLEDALIŠČE PRI PIONIRSKEM DOMU

Tako kot danes amatersko gledališče spričo naraščajoče zahtevnosti občinstva doživlja preobrazbo (pri nas žal ne), je tudi tako imenovano šolsko in študentovsko gledališče v zadnjih letih doživelo tak razvoj, da se precej razlikuje od tradicionalne podobe šolskega gledališča, kakršna je skozi stoletja obstajala v gledališki zgodovini. Pogiavitno zaslugo za ta razvoj gre pripisovati dejstvu, da sodobna šola, sledeč s spoznanjem moderne pedagogike in psihologije s pridom uvršča gledališko vzgojo v svoj redni učni načrt in se razen tega poslužuje raznih gledališko-vzgojnih metod celo pri tolmačenju eksaktnih predmetov in da ima lepo število evropskih zlasti pa ameriških univerz katedre za gledališče; ob teh katedrah, ki posredujejo gledališko vedo in večinoma premorejo ustrezno opremljene prostore za gledališke vaje, če ne celo popolne gledališke dvorane, pa se pod vodstvom strokovnjaka-režiserja oblikujejo amaterske študentovske gledališke skupine (v Združenih državah jih deluje kakih 30.000), kjer imajo študentje priložnost pridobljeno teoretično gledališko znanje tudi praktično aplicirati. Predaleč bi nas zavedlo, če bi hoteli podrobno opredeljevati pomembno pozitivno vlogo, ki so jo v gledališkem razvoju svoje dežele imela in jo imajo univerzitetna gledališča v Belgiji, Kanadi, Čilu, Danski, Finski, Grčiji, ZDA, Avstraliji in drugod. Naj poudarimo samo to, da so med drugimi študentovska gledališča s svojim običajno eksperimentalnim, avantgardnim značajem tista, ki pomagajo tradicionalnemu gledališču iz njegovih konvencionalnih šablon in obrtniške stagnacije.

Spričo dejstva, da gledališke vzgoje in šolskega gledališča na naših osnovnih in srednjih šolah ni in da na naši univerzi ni katedre za gledališče, so prizadevanja oddelka za gledališko vzgojo pri Pionirskem domu dejansko »pionirska«. Z osnovanjem študentovskega gledališča skuša Odd. za gledališko vzgojo izpolniti vrzel, ki obstaja v našem gledališkem in kulturno-prosvetnem življenju. Razen tega, da bo dajal študentom-amaterjem priložnost za praktično gledališko delo pod strokovnim vodstvom, namerava ob tem delu tudi seznanjati študente z gledališko zgodovino in kulturo z idejnimi, estetskimi in tehničnimi problemi sodobne gledališke umetnosti. Odd. za gledališko vzgojo torej vabi študente, ki imajo veselje do gledališča, v svoje STUDENTOVSKO GLEDALIŠČE, ki bo v tekoči sezoni pripravilo uprizoritev »ANTIGONE« Jeana Anouilha. Ob tem študiju pa bodo tudi tisti, ki se zanimajo za režijo, scenografijo in kostumografijo, lahko asistirali pri režiji ali pa zasnovali sceno in kostume.

Prijave sprejema tajništvo Pionirskega doma vsak dan od 8. do 14. ure do vključno 31. oktobra.

Draga Ahačič

ČLOVEK ZA VSE ČASE?

Drama Roberta Bolta *Človek za vse čase — Thomas More* se na videz docela sklada s tistim zgodovinskim obzorjem, na katerga smo s svojim življenjem obsojeni. Zakaj mislim, da se sklada, zakaj govorim, da smo obsojeni na tisto zgodovinsko obzorje in zakaj nazadnje tudi pravim, da se omenjena gledališka igra z njim sklada samo na videz? Ali ni v teh trditvah neka kontradikcija, zaradi katere se zgornja vprašanja tako rekoč izključujejo in ali ni s tem hkrati morda rečeno tudi to, da je pristop režiserja Slavka Jana, igralca naslovne vloge Staneta Severja in predvsem podpisanega do Boltovega besedila že v samem izhodišču neustrezen. S tem, ko namreč rečem, da smo na svoje zgodovinsko obzorje obsojeni, implicite izrekam dvom v resničnost tega obzorja, vsaj če pristajam na tisto trditev, ki zatrjuje, da človek s svojim delovanjem in mišljenjem neposredno participira na zgodovini in jo vsaj v nekem določenem smislu soustvarja. To pa se pravi, da sem lahko imel v mislih le tisti zgodovinski horizont, ki je po neki čudni, nedoumljivi in nad-človeški logiki postal nekaj drugega ali drugačnega od človeške volje ali vsaj od temeljne intencioniranosti človeškega mišljenja, delovanja in so-stvarjanja. To se pravi naprej, da o tem horizontu komaj lahko premišljamo s stališča naše tukajšnje participacije v zgodovini, torej tistega stvarnega in konkretnega delovanja, so-stvarjanja ali mišljenja, ki ga predstavlja tudi Boltova uprizoritev v ljubljanski Drami, ampak kvečjemu s pomočjo nekega drugega, ne-našega in splošnega medija — preteklosti, časa, ki je bil *prej*, brez nas, ali pa — nadčasnosti, skratka nečesa, kar je zunaj človeške volje ali temeljne intecioniranosti človeškega mišljenja, delovanja in so-stvarjanja. *Resnično* je potemtakem to zgodovinsko obzorje samo po sebi, ne skozi človeško delo, torej ne po nas, s tem pa seveda neha biti to, kar je, tisto, za kar ga z znano besedo — zgodovinsko imenujemo, saj je očitno *nekaj* svojemu imenu nasprotno, nad-človeško, zunaj-časno. To pomeni, da z njim ni mogoče ničesar početi, vsaj skoz *delo* ne, ampak se mu je mogoče le podrediti, ga priznati, se preprosto sprijazniti, da smo nanj obsojeni — in nič več. Niti spoznavati.

Če se torej drama Roberta Bolta *Človek za vse čase* in njena gledališka realizacija v Drami sklada z omenjenim zgodovinskim obzorjem, na katerega smo — kakor rečeno — obsojeni, potem je potrebno reči naprej, da naš zgodovinski horizont očitno ne more biti samo nekaj specifičnega, eksotično slovenskega, ampak da omejuje tudi neki širši eksistencialni prostor, v katerega spada najbrž tudi Boltovo aktualno dejanje s *Thomasom Morom*. Vprašanje seveda je, ali Bolt v omenjeni prostor preprosto spada, se pravi, da je vanj preprosto in avtomatično položen — ter ali ni morda njegova drama tisto svobodno in skoz in skoz človeško dejanje, ki zgodovinski prostor, v katerem *je*, formira in tudi postavlja ter omejuje njegov horizont.

Ali ni tedaj usodna kontradikcija naših zgornjih trditev prav v tem, da nam ostaja resnično bistvo naše zgodovine in temelj njegovega obzorja skrito ali vsaj neraziskano in da nam Boltova igra zmerom, ko o njej premišljamo, zapre usta, saj si priznamo, da je vse to, kar se v njej dogaja, res — vendar pa te resnice nočemo vzeti nase, saj se nam zmerom bolj trdno zdi, da naš zgodovinski in meje našega bivanja le reproducira ter s tem kajpa tudi potrjuje — in nas tako hkrati dela nemočne in jalove; s tem, ko ostaja na površju, nam neprenehoma dopoveduje, da bistva ni, da nam je pot, za katero si prizadevamo, potemtakem zaprta in da vse, kar počenjamo in mislimo pravzaprav nima nobenega smisla, saj nas slej ko prej vedno vrže ob zid tiste nad-človeškosti in nadčasnosti, ki jo je nemogoče domisliti po poti omejenega in konkretnega človeškega mišljenja, delovanja in so-stvarjanja. Boltova drama se torej lahko sklada edinole z nečim prikritim in celo nečim, kar je vsaj zunaj razuma, z nečim, česar ni mogoče domisliti, saj pravi nekje v igri tudi naslovni junak sam, »... navsezadnje ... tu ne gre za pamet; navsezadnje je to stvar ljubezni;« torej srca, čustev, čiste ideje, vere itn., nečesa, kar je zunaj neposredne in razumljive človeške akcije, nečesa, čemur je človeško nekako a priori podrejeno — nekega splošnega življenjskega horizonta, ki smo mu rekli zgodovinsko obzorje preprosto zato, ker je naša pamet omejena in človeška in ker lahko mislimo le tako, kakor nam narekuje njuna logika in njena temeljna, človeška intencioniranost ter zato, ker ne vemo za ustreznejšo besedo.

Drama *Človek za vse čase* se tedaj na videz sklada in pokriva s tisto temeljno in mitično razsežnostjo naše zgodovine, po kateri naša zgodovina šele je to, kar je. Pri tem ostaja omenjena mitična dimenzija nekaj skritega in samo v zebi utemeljnega. Ker govorimo o igri Roberta Bolta in šel skoznjo o slovenski zgodovini, se moramo kajpa opirati predvsem na gradivo, ki nam ga ponuja tekst. Spraševati se torej moramo najprej po mitični dimenziji samega besedila, po resnici njenega prenosa v gledališče ter nazadnje o njuni *skupni* zvezi s tisto najsplošnejšo in hkrati naj-bolj temeljno konstanto našega bivanja, konstanto, ki smo nanjo obsojeni in ki smo jo imenovali zgodovinsko obzorje; skleniti moramo krog.

Besedo *zgodovinsko* pa vendar uporabljamo — ne po golem naključju, ampak — s povsem določenim racionalnim pomenom. Gre namreč za to, da skušamo povzeti oba dinamična in odbijajoča se pola, ki se rojevata v prostoru in času, ter se tako izognemo tistemu grobemu in špekulativnemu shematizmu, ki mu je v gledališkem listu nasedel dramaturg Janez Negro: »Politična breznačajnost, kriminalno špekulantstvo, ambicije in podlosti, ki jih prinaša s seboj oblast, se bijejo s trdnim značajem humanista, in ker ne morejo ničesar zoper njegovo vest, ga ubijejo.

Thomas More se postavlja po robu določeni morali vladanja, slabo prebavljenim makiavelističnim načelom, kajti takšna oblika političnega delovanja gre mimo človekove sreče in si postavlja za cilj to, da drži ljudi v strahu ... Thomas More je sodnik in njegova jasnovidnost je skoro brezhibna.«

Svet se po tej logiki deli na slabe in dobre ljudi, delitev izvira očitno iz oblastne strukture družbe na eni in iz »humanistične« predisponiranosti določenih hiper-senzibilnih in jasnovidnih posameznikov na drugi strani. Obe strani sta nezdružljivi, prva mora zmagati nad drugo, zmaga zmerom tista, ki je zmožnejša, močnejša — torej »politična neznačajnost, kriminalno špekulantstvo, ambicije in podlosti, ki jih prinaša s seboj oblast« — v našem primeru aktualno metaforizirana angleška kraljevina Henrika VIII. Beseda *zgodovinsko* v mejah našega mišljenja in razumevanja združuje oba dinamična pola na docela enakovrednem nivoju; zanima nas tedaj v prvi vrsti logika in razvoj njunega medsebojnega učinkovanja, ne izid, ampak potek njunega boja. S stališča zgodovinskega sta oba pola enakovredna, saj povzemata vsak na svoj način očitno celotno človeško problematiko. Usmerjenost te problematike ne more postati interesna, ne more se torej pragmatsko ali pa moralistično podrejati takšnim ali drugačnim interesnim smotrom, če niso ti seveda že v njej sami in če od njih sama v celoti ni odvisna; ta človeška problematika preprosto *je*. Če pa to problematiko, ki tako rekoč predstavlja celotni človeški svet, opazujemo v vsej njeni kompleksnosti, potem je jasno, da v njej ni mogoče videti nobenih vrednostnih diferenciacij, od

katerih bi si mogli obetati kakšno spekulativno korist. Interesna lahko ta problematika postane šele potem, ko jo podvržemo tisti temeljni moralistični selekciji, kot jo je docela pragmatsko opravil Janez Negro: na tej strani je oblast, na drugi humanizem. Mi smo za humanizem. Kljub vsemu ta sklep nikakor ni smešen, kakor je na vso moč preprost. Zagovarja ga tako Robert Bolt kot tudi njegovi ljubljanski interpreti in *predvsem* zaradi tega se drama in predstava tudi spreminjata v skrbno agitacijo humanizmu v prid in vsemu navkljub. V tem *vsemu navkljub*, kjer je potrebno podčrtati besedo *vsemu*, je osnovni razlog skladnje med Boltovo igro in našim zgodovinskim obzorjem — in tudi vsa navideznost in brezperspektivnost tega skladanja. Na ta *vsemu navkljub* smo obsojeni.

Vprašati se moramo, zakaj v Boltovi drami Thomas More vsemu navkljub ne mara podpreti Henrikove ločitve od njegove prve žene Katarine in poroke z Ano Boleyn. Povedano z drugimi besedami — kaj pomeni znotraj konkretnega zgodovinskega obzorja smrt, ki doleti Thomasa Mora na koncu zato, ker v svoji doslednosti ni maral popustiti. More verjame v čistega boga. Kralju Henriku VIII. je bog samo sredstvo za politične špekulacije. Boga je treba pojmovati kot višji princip človeškega bivanja, ne kot pozitiviteto, ampak kot poslednjo Resnico, ki seveda ne omogoča nikakršnega špekuliranja, Resnica, ki preprosto *je*, ne more biti poljubno in prilagodljivo sredstvo. Svet je ob Resnici nujno omejen in ne-zadosten. Svet ni Resnica, svet je dan človeku na voljo le v nekem zelo omejenem smislu, ki ga je treba vzeti nase. Smisel tega sveta ni v mišljenju, delovanju in so-stvarjanju, ampak v bližini in v podrejenosti Resnici. Resnica biva v svetu skoz *postave*, tako da ostaja v svojem neposrednem bistvu nedoumljiva, razum-ljive so le postave, saj pomenijo Njeno (omejeno) realizacijo v svetu. Zato so postave, ki pomenijo pravzaprav omejevanje sveta, same višji princip človeškega bivanja, skoz postave se razodeva človekov *Humanitas*, ki je usmerjen k Resnici, ne da bi jo v resnici mogel doseči. Zato pravi nekje v igri Thomas More tudi tole: »Ne, čisto preprosto. Postava, Roper, postava. Vem, kaj je po postavi, ne, kaj je prav. In držal se bom tistega, kar je po postavi.« To pa se spet pravi, da pravzaprav sama vsebina postav, ki jih sprejema parlament, ni važna, ampak da smo postavljeni na docela splošno ravnino, na kateri se Henrikovo zanikavanje postave in Morovo dosledno vztrajanje na postavi (celo za ceno smrti) prikazuje v čistem kontrapunktiranju in nasprotovanju. Spopad je tedaj do sterilizacije formaliziran in nas tako rekoč postavlja pred zid: če ne verjamemo v višjo Resnico Thomasa Mora, zakaj te resnice ni mogoče konkretizirati v vsej njeni polnosti in odprtosti in samo-utemeljenosti, če tedaj preprosto ne verujemo vanjo, potem za nas njegova usoda ne more imeti nobenega posebnega smisla in njegova smrt nobene resnične vrednosti.

Če torej opazujemo Morovo odločitev in zvestobo izključno s stališča tistega konkretnega sveta, v katerem se dopolnjuje, in to je izključno svet omejenega človeškega delovanja, torej akcije, potem je Morova odločitev in zvestoba čisto in dosledno samouničujoče dejanje, torej do absurda prignana *drugačna* človeška akcija, akcija, ki poskuša zanikati resničnost sveta, ki se ne ravna po postavah, torej po njegovi Resnici, s tem pa kajpa pomeni tudi zanikanje Resnice, saj se ta skoz takšno zvestobo pravzaprav najglobljе deformira. Če Resnice ni mogoče realizirati, potem Resnice tudi ni, ampak je svet sam postal toliko samo-zadosten, da sam v sebi odpira tisto totalno dejanje, ki Resnico docela presaja v območje človeškega. Človeško ni več omejeno, ampak nekaj na vse strani odprtega. Svet se je v celoti spremenil v politiko. Vse je mogoče in vse *mora* biti mogoče. To je temeljna Henrikova intencija. Človek sam postaja bog.

Thomas More to intencijo onemogoča, pri tem pa kajpa zgubi glavo. Človek-bog je skozenj realiziral Resnico-svet. V svetu totalnega delovanja je ostala edinole Morova ideja, njegov višji princip, *njegova* stara Resnica v obliki nekakšne vesti, nekakšnega moralnega imperativa, torej nekaj — s stališča konkretnega sveta — docela utopičnega in tako rekoč fantastičnega, vendar a priori nekaj vrednega, nekaj človeškega — preprosto zato, ker se z njim potrjujejo prva spoznanja o Morovi lastni insuficientnosti v svetu, o *nujnosti* konfliktiranja takoj, ko sta v svetu *dve* intenciji in ko gre obema za to, da bi dokazali svoj vrednostni prestiž. In tako se prva — Henrikova — intencija realizira skoz noč in dejanj, druga — Morova — skoz čisto in vase zaprto idejo. Na prvi pogled je razumljivo, da je takšna odločitev možna le, če so dane možnosti za verovanje; v svetu brez vrednot ali v svetu vsakršnih vrednot kakršen je naš svet, to najbrž ni mogoče.

Če svet ne nastaja in se za vsako ceno ne potrjuje skoz pogosto docela neorganske akcije, ampak če preprosto *je*, se prvi vrsti zastavlja vprašanje racionalizacije človeškega ravnanja, in šele na tej ravnini vprašanje po resnici, bogu, smislu itn. In vendar govori ta konsekvenca edinole o insuficientnosti sveta, dokazuje, da svet še *ni*, in vsi projekti na način Morove totalne odločitve in njegove totalne zvestobe tej odločitvi, ki postaja v svoji doslednosti že kar mit, so usmerjeni v totalno utemeljitev sveta, totalno na tisti način, ki ga dobro poznamo iz Prešernove *Zdravljice* in iz Cankarjevega Jermana v *Hlapcih*, v tisto totalno utemeljitev sveta, ki se neprenehoma zadeva v zid nemožnosti in ne-ostvarljivosti in ki se nazadnje spremeni sama v svoje nasprotje — v utemeljevanje sveta, ki biva na stari insuficientni način, sveta, ki pravzaprav sploh ne biva — vsaj ne kot totaliteta, kot realizirana čista in totalna *želja*. Mitični in absolutni projekti se edinole reproducirajo po logiki svoje nad-človeškosti, neprenehoma razpoznavajo svoje nemožnosti in se pokončujejo — s tem pa pravzaprav neprestano potrjujejo tudi nemožnosti za svet. Svet se skoz samo-uničevanje utemeljuje in v njem neprenehoma odkriva tudi svoj konec.

Tako se — kakor rečeno — rojevajo idealni in mitični projekti *navkljub vsemu* kot realizacije večno čiste in otroško zaupljive vere, edinole s to perspektivo, da bi spet izginili ter se pokončali in dokazali svojo neostvarljivost, da so precenili svojo moč in da se svet nikakor ne more pregibati po nareku njihove totalitete in da ga nazadnje čaka edinole tisti logični in v samem sebi utemeljen konec, ki je doletel tudi Thomasa Mora pod neizprosno in tudi logično rabljevo sekiro.

In vendar smo tudi na to obsojeni, saj pomenijo mitični konflikti in padci tisti zgodovinski horizont, o katerem moramo biti najprej pokončani, da bi mogli biti povzdignjni in oživljeni na isti mitični in s svetom neonečaščeni način, kot smo rojevali svojo utopično mitologijo in iskali svojega boga.

Ob tem spoznanju se nam razodene vsa navideznost Boltovega teksta, Janove realizacije in Severjeve naslovne igre, saj so ponovno poskušali začeti tisti mitični angažma, za katerega smo že davno spoznali, da je v bistvu čista ne-možnost in fikcija. Sila, iz katere se mitologija rojeva, je očitno zunaj človeških rok, njihovega delovanja in so-stvarjanja, pa najbrž tudi zunaj mišljenja in razuma, vsaj tistega, ki smo ga zmožni. Predstava je namreč poskušala skoz usodo Thomasa Mora dokazati, da zunaj njegovih vrednot ne moremo in da je treba preprosto verjeti in verovati. To pa je za nas preveč preprosto in preveč približno.

Andrej Inkret

NEKAJ MISLI O BIROKRATIZMU V ZK IN IZVEN NJE

Ena najpomembnejših ovir pri uspešnejši realizaciji saupravljanja je birokratizem. V kolikor ga označimo kot družbeni odnos, potem ga lahko odpravimo v prvi vrsti s spreminjanjem odnosov. Spreminjanje odnosov v težnji za odpravo birokratizma pa implicira predvsem borbo za samoupravne odnose. Vloga posameznika — birokrata kot nosilca birokratskih pojavov je v tej borbi torej drugotna. Borba proti posamezniku, njegovemu neznanju, nesposobnosti, napakam, moralno-političnim nekvalitetam je le del problemov pri osmišljanju in realizaciji spreminjanja »birokratskih odnosov« v resnične samoupravne odnose.

Izhajajoč iz predpostavke, da struktura odnosov kljub vsemu v večji meri ustvarja birokrata kot pa birokrat ustvarja oziroma vpliva na formiranje odnosov, je jasno, v kateri smeri bi se morala gibati akcija za debirokratizacijo pri nas. Kljub temu pa se dialektične povezanosti posameznika in njegovega vplivanja na družbene odnose ne da negirati, kot bi to radi naredili zlasti tisti, ki so v bistvu proti osebni odgovornosti in »vidijo« krivdo za birokratizem le v objektivnih družbenih faktorjih.

V borbi za debirokratizacijo odnosov v družbi pa lahko komunisti sodelujemo le, če se istočasno borimo za debirokratizacijo Zveze komunistov in odnosov v njej. Primeri:

— ko Zveza ne formira svoje politike z najširšim delom članstva ter sodelovanjem znanosti in še posebej znanstvenih inštitucij;

— ko se vse bolj profesionalizira oziroma ko politično odločanje strne v rokah posameznikov ali skupin;

— kadar se skuša doseči idejna enotnost brez dialoga, z disciplino, z uradniškimi odnosi;

— ko se zahteva totalna enotnost na bazi trditev, »da je vse jasno«, da so stališča že zdavnaj zavzeta in da je le treba reševati vse probleme;

— primeri, ko se stvari poenostavljajo in transmisijsko prenašajo itn.;

— ko se z birokratskimi sredstvi skuša uveljavljati sicer napredna stališča, kažejo na tiste elemente, ki pogojujejo birokratizem v vrstah komunistov in njihovi organizaciji.

Tudi v organizacijah na univerzi se pojavljajo simptomi, ki kažejo, da se birokracija — oblastništvo vzdržuje v njih bodisi s centralizmom, ali pa s podpiranjem neorganiziranosti (anarhije). Stanje v samoupravnih organih je v takih pogojih marsikdaj le uspešna krinka klanovskih interesov. Možnost, da samoupravni organ dokončno določa, kaj je »splošni družbeni interes« (primer: kadrovska politika itn.) in za to ne odgovarja ne moralno ne materialno, pogojuje v primeru uzurpiranja oblasti v samoupravni strukturi s strani posameznikov prodor in realizacijo ozkih, individualističnih interesov, ki se vsiljujejo kot splošni družbeni interes in korist. Zlasti v zaostrenih družbenih pogojih se te sile pojavljajo in ponujajo kot nezmotljivi arbiter družbenih pojavov.

V takih primerih so sklepi ZK, samoupravnih organov itd. samo demokratični privesek, fasada individualističnim odločitvam.

> **Potrebno je tudi to, da ljudje končno enkrat prenehajo s partijskimi funkcionarji — svojimi slugami — ravnati v svilenih rokavicah in da pred njimi kot pred nezmotljivimi birokrati stoje pokorno namesto kritično.**
>
> **Iz pisma F. Engelsa Kautskemu, 11. feb. 1891**

Kljub temu, da so pri vrsti takih primerov komunisti in nekomunisti na univerzi odločno nastopili proti taki etatističnoppaternalistični »praksi«, teh pojavov ne gre omalovaževati. Pojavljajo se kot pomemben ostanek preteklosti, kot eden izmed faktorjev vplivanja na fiziognomijo in delo ZK, kot eden izmed najpomembnejših faktorjev nasprotovanja uveljavljanja samoupravljanja v družbeni praksi. Prosvetljenstvo, etatistični paternalizem, osrečevanje tudi na silo ali kakorkoli jih že imenujemo, so pojavne oblike vplivanja in pritiska na Zvezo komunistov za še nadaljnji državni in administrativni način reševanja bistvenih družbenih vprašanj.

Koliko tak vpliv posameznika omogoča osebna avtoriteta ali položaj v družbeni strukturi, je vprašanje, na katero je potrebno odgovoriti, če se hočemo lotiti reševanja. Očitno je, da zlasti nedefinirane pristojnosti posameznika v strukturah omogočajo, da se družbena pristojnost in suverenost spremeni v praksi v pristojnost in suverenost posameznika.

Stališča takih posameznikov se v praksi po pravilu skladajo s težnjo po »trdi roki«, ki pa jo je treba striktno ločevati od tistih zahtev po redu, ki zahtevajo jasna samoupravna stališča, osebno in kolektivno odgovornost — skratka samoupraven red.

Taki pojavi z vso resnostjo opozarjajo, da je potrebno samoupravi, ki ni samo enosmern družbeni odnos, temveč tudi pravno strukturirana forma, dati pravne okvire — določiti pravno odgovornost. Omogočiti bi bilo potrebno širše sodelovanje javnosti (tudi skupščin) pri definiranju »družbenega interesa« za posamezne, zlasti družbeno pomembne institucije in večjo kontrolo javnosti nad realiziranjem tega interesa pri delovanju kolektivov.

Birokratizem v ZK kaže v zunanjih manifestacijah svojo negativnost v aktivni in pasivni formi. V pasivni formi pomeni pristajanje na obstoječe, kjer se idealizira preteklost (administrativno obdobje), ustvarja resignacija in družbena neaktivnost. V aktivni formi pa pomeni odločno in aktivno (čeprav večinoma nejavno) dejavnost zagotoviti realizacijo stališč, ki pomenijo v samoupravni družbi korak nazaj, še bolj pa: mrtvičenje progresivnih sprejetih sklepov in stališč.

Posebno pozornost, ko govorimo o birokratizmu v Zvezi komunistov zasluži pojav »navidezne dvojnosti« pogledov na nadaljnji družbeni razvoj. Ta dvojnost je na eni strani v spoznanju, da je v svetovnem kot v našem družbenem procesu samoupravljanje edina sprejemljiva pot za demokratično razreševanj družbenih problemov v socializmu, na drugi strani pa želja (in delovanje) za takimi (birokratsko-stalinskimi) rešitvami družbenih odnosov, ki bi nosilcem omogočali oblastno avtoriteto, vodilno mesto v družbi in participacijo na oblasti.

Izhajajoč iz aspekta problemov birokratizacije v družbi in ZK vidimo osnovni problem uspešnejšega delovanja ZK v nasprotju: ZK oblastniška, direktivarska, s staro vsebino in starimi metodami, tesno vezana na eksekutivo na eni, in pa ZK — iniciator in idejni usmerjevalec v samoupravnem sistemu na drugi strani.

Teoretično že na VI. in VII. kongresu rešeno vprašanje je še danes prav tako, če ne še bolj živo in je prišlo do tiste točke, ko zahteva preko jasne vsebinske orientacije dela ZK tudi odločno organizacijsko prestrukturiranje. Vprašanje organiziranosti, notranjih odnosov, sprejemov, izstopov itd. ni ozko organizacijsko-tehnično, temveč vsebinsko idejno-politično vprašanje.

Krešo Petrović

ZVEZA ŠOLT IN NJENE MOŽNOSTI

(Nadaljevanje s prejšnje številke)

Tehnična vzgoja obsega toliko področij, različnih oblik in nivojev, da je skoraj ni moč točno definirati, prav tako pa je nemogoče nuditi vsakomur celoten kompleks le-te. Vendar pa je treba preko oblike, ki je posamezniku najbolj privlačna, posredovati čimveč njene celovitosti. Najuspešnejši je ustvarjalni odnos do tehnike, ki pa se ne omejuje le na praktično delo, čeprav je za popolnejše razumevanje tehnike nujno potrebno predhodno poznavanje vsaj osnovnih zakonitosti in ne nazadnje tudi ročnih spretnosti. ŠOLT mora vsekakor v prvi vrsti omogočati prav ta aktiven odnos, kar pa zahteva več materialnih sredstev, obstoječa osnovna sredstva ter dobro organizirano in permanentno dejavnost. Na žalost pa lahko ugotavljamo, da stanje tehnične vzgoje na univerzi ni na zavidljivi ravni. Vzrokov za to je več in eden glavnih vzrokov v preteklosti je bil odnos univerze, fakultet in družbenih forumov, ki za tehnično vzgojo niso imeli pravega razumevanja in niso nudili potrebne podpore. Prav tako je dejstvo, da sta protežiranje avtomoto društva pri ŠOLT-u in gradnja garaž povzročila delen zastoj drugih dejavnosti, nekaj zaradi odtoka sredstev, nekaj pa zaradi intenzivnega dela vodilnih kadrov na tem področju. Vsekakor je študentsko avto-moto društvo potrebno, vendar je težko reči, če je bila takšna usmeritev v dani situaciji najpravilnejša. Razen tega je organizacijo zapustilo v zadnjih dveh letih precej študentov, ki so predstavljali njene stebre. Zaradi premajhne odprtosti ŠOLT ni dovolj skrbel za reprodukcijo kadrov in tako zabredel tudi v kadrovske težave, kar ni najmanjši vzrok za nezadovoljivo aktivnost. Kljub temu pa tudi v tem obdobju ne gre podcenjevati uspehov tehnične aktivnosti, saj bi se enako ali še slabše dalo oceniti delo mnogo organizacij na univerzi in drugje, ki niso bile prepuščene same sebi toliko, kakor ŠOLT.

Osnovna sredstva, oprema klubov je še nezadovoljiva, pa vsaj zadostna za dejavnost. Razpolagamo s sedmimi fotografskimi laboratoriji, od katerih pa imajo trije zelo pomanjkljivo opremo, finomehanično delavnico; prav tako je z radioklubom, ki mu do ustrezne opremljenosti še precej manjka, in bivšo mizarsko delavnico, ki jo bomo preuredili v sobo za tečaje. Prav zaradi precejšnje vrednosti osnovnih sredstev in velikih sredstev za vzdrževanje je ŠOLT zainteresiran za čimboljše izkoriščanje svojih zmogljivosti, kar mu sedaj še preprečujejo omejene finančne možnosti. Prav sedaj je stanje precej črno, saj nam o predvideni 10 odstotni omejitvi dotacije do konca leta ne bo možno izvajati osnovne dejavnosti. Ob pregledu proračuna pade v oči razmerje izdatkov za honorarje in funkcionalne ter operativne izdatke, ki znašajo 2 milijona proti 300.000, kar pomeni, da se je za samo dejavnost ŠOLTA porabilo le 300.000 dinarjev. Številki sta presenetljivi in na prvi pogled absurdni. Upoštevati pa moramo, da razpolaga ŠOLT vključno z AMD s precejšnjimi osnovnimi sredstvi, ki jih je treba vzdrževati, strokovna zahtevnost dela pa zahteva stalno zaposlenega človeka, ki ga je treba visoki kvalifikaciji ustrezno nagraditi. O ekonomski upravičenosti nastavitve stalnega uslužbenca smo precej razpravljali ter prišli do zaključka, da je tehnični referent potreben, popolnoma pa ga bomo izkoristili z razširjeno dejavnostjo tehnične vzgoje in deloma še s proizvodnim delom v finomehanični delavnici. Za sedaj pa velja splošna ugotovitev, da naše kapacitete niso dovolj izkoriščene in ekonomska računica nam pokaže, da bomo morali za izboljšanje zelo neugodnega razmerja med fiksnimi stroški in operativnimi izdatki povečati slednje, to pa pomeni usmeritev na množičnost. Pri tem bomo z relativno majhnimi sredstvi dosegli velike učinke ter bolj obrestovana vložena sredstva.

Tudi kvalitativna analiza našega dela ne da zadovoljivih rezultatov, saj lahko ugotavljamo določeno strokovno stagnacijo, kar je v glavnem posledica nesodelovanja strokovnjakov z univerze. Zavedati se moramo, da tehnična vzgoja bodoče inteligence ni le zadeva ŠOLT-a, temveč tudi univerze, če že ne vse družbe. Res je, da gredo tudi tu stvari na bolje, saj se je že preteklo leto ustanovila pri univerzitetnem svetu komisija za tehnično vzgojo, ki pa žal ni popolnoma izpolnila pričakovanj. Treba bo storiti še naslednji korak in ji omogočiti konkretno vplivanje in sodelovanje na področju tehnične vzgoje, saj mora postati aktivni faktor in dejanska vez me študenti in univerzo. Sedanja posvetovalna vloga, ki jo komisija ima, pa onemogoča zaželen aktiven odnos do problemov, ki se pojavljajo na tej relaciji. Naj navedem samo težavo, kako najti profesorje strokovnjake, ki bi bili pripravljeni sodelovati pri posameznih dejavnostih ŠOLT-a, kar je ustaljena in uspešna praksa po vsem svetu. Univerza in prosvetni delavci so prvi poklicani spoznati in priznati družbeno potrebnost kvalitetne tehnične vzgoje in za njeno izvajanje prispevati več kot finančna sredstva in razumevanje.

Kakor sem že ugotovil, je zaradi skromnih finančnih in drugih možnosti ŠOLT-a na dlani usmeritev v cenene in množične akcije, na primer fototečaje na fakultetah, ki bodo v prihodnje nadaljevali s tečaji strokovne fotografije, tečaj radioamaterjev, tečaj za delo z avdiovizuelnimi sredstvi, elektronskim mikroskopom, izotopi, ter razni razgovori, debatni večeri o aktualnih vprašanjih na področju znanosti in tehnike. Pri tem se bomo bolj naslonili na fakultete, saj imajo študentje različnih strokovnih usmeritev različne interese, tako npr. študente ekonomije bolj zanima delo na elektronskem računalniku, medtem ko se bodo študentje agronomije odločili za traktorski tečaj. Razen tega bodo še naprej delovale aktivnosti, ki zajemajo vso Univerzo, kot je fotodejavnost. Fotogrupa ŠOLT-a se udeležuje mnogih razstav doma in v svetu in je mednarodno priznana. Umetniško fotografijo pa je treba razširiti na širši krog fotografov, ki jim je treba nuditi potrebno osnovno znanje in jim omogočiti, da razstavijo svoja dela, čeprav ne bodo vrhunske kvalitete. Le na ta način bo mogoče razširiti krog kvalitetnih in aktivnih fotografov in bolje izkoriščati fotolaboratorij. Uspešno deluje tudi radioamaterski klub, vendar bo treba dvigniti njegovo dejavnost na bolj znanstveno raven, saj samo omogočanje ni cilj naše organizacije.

Raketni klub ne deluje že dalj časa, ker se bori z ne načrtnostjo in strokovnostjo ter za kadre. Treba mu bo priključiti še sekcijo za merilno tehniko, tako da bo klub v bodoče združeval fizike, elektrike, strojnike in kemike. Raketni klub dela v finomehanični delavnici, ki jo bomo morali bolje izkoriščati. Tu bomo prirejali tečaje z osnovnimi napravami, za obdelavo kovin kot so stružnica, vrtalni stroj, brusilnica itd. Možnost pa je, da v delavnici razvijemo tudi proizvodno delo, ki nam bo tudi vir sredstev. V tem okviru lahko razvijemo izumiteljsko dejavnost. Naj omenim še avto-moto društvo ŠOLT, ki je dobro organizirano in se ukvarja s šolanjem voznikov amaterjev. Za nabavo osnovnih sredstev smo vložili mnogo denarja, vendar upravičeno pričakujemo, da bo AMD postal aktivna dejavnost in bo sredstva vračal. Prav tako se bo usmeril tudi v športni in turistični avtomobilizem, kar bo zapolnilo vrzel po tovrstni dejavnosti in rekreaciji. V avtomehanični delavnici, ki jo prav sedaj opremljamo, pa bomo imeli tudi tečaje popravljanja avtomobilov in motorjev.

Možnosti in načrtov je dovolj, prav tako upamo na več finančnih sredstev v prihodnjih letih, potrebujemo pa kadre, s katerimi bomo lahko vse zamišljene akcije tudi izvedli. Zato vabimo vse študente, ki jih tehnika veseli, da se vključijo v katero naših dejavnosti ali pa sodelujejo kot organizatorji. Veseli pa bomo tudi vsake ideje in pobude, saj tehnična vzgoja ne more biti le domena ožjega kroga pri ŠOLTU, temveč interesno področje vseh študentov.

Jože Slander

OB ODPRTEM PISMU

Študentje smo že nekaj let nazaj prikazovali z več ali manj dokazi podprta dejstva o gibanju in sestavi študentske populacije ter o koreninah za slab učni uspeh, ki je postal pri dodeljevanju denarja posameznim visokim šolam (realizaciji takozvanih kriterijev) najmočnejši argument in glavna opora za »družbeno skupništvo«. Žal so naši predlogi vedno ostajali (in še ostajajo) v predalih tistih inštanc, ki so bolj po upravni kot samoupravni logiki nadrejene za reševanje teh vprašanj. Neštetokrat omenjena resolucija ZŠ o materialnem vprašanju študentov je tvorila pravzaprav samo krono večletnih prizadevanj s tem, da je postavila okvir, s katerim smo se študentje pripravljeni pogovarjati. Žal pa je univerza v celoti in ZŠ še posebej uokvirjena v posebnem položaju v katerega je postavljena celotna nematerialna sfera v novem gospodarskem sistemu. Ob dejanskih samoupravnih možnostih, ki jih imajo neposredni proizvajalci, univerza (in sklad za visoko šolstvo) že vnaprej dobi točen obseg sredstev, ki jih skupščina nameni za to področje in samoupravljanje v smislu razpolaganja s sredstvi se šele tu začne v obliki prepira »kdo bo dobil več«. Dejansko torej v primarni delitvi samoupravni odnos s stališča univerze ne obstaja in vsi ugovori nalete na tako imenovano logiko realitet, češ da ni denarja. Tudi za družbena vlaganja v obliki neposredne pomoči študentov velja isto. Tu se začne zgodba o odprtem pismu.

Pri globalni porazdelitvi se odločitve sprejemajo izven nematerialne sfere. Neposredni intresenti za denar (tu konkretno gre za univerzo), ki so za proizvodno bazo predvsem konzumenti (in vzrok za odtegovanje različnih davščin), torej za njih partner, ki v zameno za blago daje le posredno — strokovnjake, pa se v delitvi pojavljajo šele preko več posrednikov in sredstva odtujujejo s takšno ali drugačno obliko prisile.

Ker gornja trditev približno ustreza resnici, je bil nujen poziv neposredno v javnost brez posrednikov; zato samo kot znak za alarm, da v sestavi študentske populacije nekaj ni v redu. Da poziv le ni bil neumesten, samo nekaj številk: število stipendij je po reformi padlo za polovico, število in višina kreditov je ostala ista, ker ni možnosti za izboljšanje v republiškem proračunu. (Za ilustracijo: posojilo prejema manj od 10 odstotkov študentov v Ljubljani). Tendenca kaže, vsaj če računamo sredstva za kredite valorizorana, občutno upadanje, zlasti še realne povprečne višine posameznih dodeljenih kreditov, ki je manj od 15.000.

Zanimivo pa je, da je zelo poraslo število študentov, ki se zaposlujejo preko Študentskega servisa.

In število študentov, ki niso v roku opravili študijskih obveznosti in se vpisali v naslednji letnik tudi. Ponekod celo nobeden.

LOGIKA REALITET IN REALNOST

POMEMBNI PREMIKI NA UNIVERZI

Univerza, ki ji nekateri očitajo oportunizem in zapiranje vase, pa je vendarle preko najvišjega samoupravnega organa — Univerzitetnega sveta ustvarila lastno politiko, posebno do nekaterih vprašanj, ki so bistvenega pomena za študente.

Načelno je bilo sprejeto priporočilo o integraciji študentskih domov in sanacijo obstoječega statusa neurejenosti. Prav tako je verjetno, da bo prenos republiške dotacije štud. menzam direktno na študenta prisilil obstoječe domove in menze k racionalizaciji poslovanja. Nadaljuje se, čeprav počasi, gradnja novih kapacitet v ŠN in po izgledih bo sprejem novincev na fakultete in sprejem v domove prvič letos realiziran vsaj približno v okvirih proklamirane politike.

Odpira pa se pomembno področje kvalitativne reforme univerze in ureditve vdnosov, ki jih sedanja struktura univerze same poraja. Birokratski odnosi znotraj posameznih fakultet se s participacijo študentov pri samoupravljanju niso bistveno spremenili. Ribarjenje v kalnem se je odelo marsikdaj le s samoupravno formo; osebni intresi posameznih pedagoških delavcev ali skupin se še vedno pogosto identificirajo z družbenimi. Vprašanje je, koliko velja na fakultetnem svetu argument študenta in argument profesorja. Pri samoupravnem reševanju problemov študija na posameznih fakultetah se pogosto dogaja, da so argumenti študentov boljši in tudi v diskusiji prodro kot ustreznejši. Pri glasovanju pa se upošteva tisti, ki je za skupino, ki ima največ vpliva, najprikladnejši. Argument študenta torej ni vedno argument, samoupravljanje pa je farsa — in nekaterim sredstvo za metanje peska v oči.

Zveza študentov je v reševanju problemov obremenitve študentov, akademizma pri učnih programih, števila predmetov, sodelovanja študentov pri znanstvenem delu, posodobljenja pouka, celo sestave urnikov ipd. pogosto že dala predloge študijskim in vsem mogočim komisijam po fakultetah. Zdi se mi, da ležijo po predalih.

Če se hočemo vzpostaviti kot dejanska in dejavna politična sila na univerzi, potem bo treba pač bolj energično nastopiti. Če se borimo v odnosu do proizvodnjo za strokovnost in devizo, da le pokazani rezultati pri delu veljajo kot merilo družbenega vrednotenja, potem je potrebno tudi s političnimi sredstvi pospešiti proces za večjo kvaliteto in družbeno odgovornost pedagoško-znanstvenih delavcev. Dogodki na nekaterih fakultetah lani kažejo, da funkcija in mesto US ni atomatično združena z moralnimi kvalitetami.

ZVEZA ŠTUDENTOV IN SAMOUPRAVLJANJE NA UNIVERZI

Zgornje ugotovitve, da participacija študentov v samoupravnem odločanju na univerzi ni dala pričakovanih rezultatov, je vsekakor pomembna. Mišljenje, da so vsi problemi, ki so življenjskega pomena za študenta, ki se angažira na univerzi preko študija in agira vedno tudi zaradi študija, razrešujejo z vstopom študentov v samoupravne organe, je zmotno. Če argument ni vedno argument (argument se v načelu sicer sprejema), je tudi študentova prisotnost v posameznih samoupravnih organih le fasada, torej nepotrebna. Potrebna za tistega, ki kasneje formira očitek: kaj se borite proti, saj ste bili zraven. (Večina študentov je sicer skoraj vedno odsotna.) Študentje in njihova organizacija je izgubila na univerzi svojo političnost v momentu, ko je prevladalo prepričanje: oborožimo naše predstavnike v samoupravnih organih z argumenti. V tem trenutku mislimo, da smo našo nalogo opravili. (Rezultat: profesorji, ki so na začetku mandatne dobe bili stari 70 let, so danes 72, predavajo pa tako kot pred 20 leti. Študijski programi so tudi temu ustrezni.)

Pred nami je jesnska skupščina ZŠ na visokošolskih zavodih. Osnovane so tri študijske grupe za proučevanje gradiva za skupščino samo in v širšem merilu: za probleme študija, materialnega položaja študentov in razvoja in mesta organizacije ZŠ v družbi. To je področje našega neposrednega interesa. Prvo vprašanje bomo poskušali rešiti že na jesenski skupščini. Samoupravljanje torej ni edina pot — združeno mora biti s političnim pritiskom. Interes družbe (in univerze kot njenega delčka) je, da je univerza sodobna. Ker smo (teoretično) študentje edina realna sila na univerzi, moramo uveljavljati tudi družbenopolitični (naš) interes. In izvesti preko samoupravnih organov. Ali drugače!

Z odprtim pismom, ki je bilo okvalificirano, da je demagoško, smo problem odprli. Študij v grupi naj dokaže, da se ne motimo in da opozorilo ni bilo nepotrebno, torej, da je situacija resnično alarmantna. V pismu zahtevamo, naj se dodelijo večja sredstva za študentska posojila. S tem ne spreminjamo svoje politike, da so štipendije osnovna oblika družbenih vlaganj. Politika naj bo le zadosti fleksibilna, torej naj posojila sanirajo nastali položaj. V tem smislu je odprto pismo šele začetek akcije.

Jesenska skupščina ZŠ naj dokaže, da se more pri nas z organizirano politično akcijo in soudelžbo v samoupravljanju nekaj doseči. Sicer ZŠ na univerzi nima več kaj iskati.

Ivo Marenk

VPRAŠANJE O UNIVERZI

I.

Ni obdobja v novejši slovenski zgodovini, da vprašanje najvišje nacionalne šole nebi izstopalo kot posebej važno. V zadnjem času so vzrok temu na videz zelo slučajni impulzi, kot so ogromen pritisk študentov na univerzo in visoke šole, socialna in regionalna struktura študentov, slabi študijski uspehi, nizki dohodki univerzitetnih učiteljev. Postavljena vprašanja niso bila nikoli zadovoljivo rešena. Razprava je zašla v neobvezno komentiranje, rešitve pa v paliativne poizkuse.

Primer takega nedogovorjenega ukrepanja je študijska reforma univerze.

Budžetske nezgode reformnega časa so do kraja zaostrile vprašanje družbenega dogovora o univerzi. Ugotovljena regionalna struktura in materialni položaj študentov zna prispevati neprijetno noto direktnosti v pogovoru. Nobenega dvoma ni, da so pred nami meseci razprav o visokem šolstvu.

Dva momenta sta, ki letošnje razpravljanje postavljata v drugačne okvire od preteklih let: zakon o finansiranju izobraževanja in skupščinska komisija za reorganizacijo visokega šolstva.

Kljub temu, da je predviden čas razprav o novem zakonu potekel, to ni akt, ki bi nosil karakteristiko družbenega dogovora. Obstoječi predlog torej ne more biti zakon. Tu so možnosti za temeljito razpravo o materialni osnovi šolstva.

Posebna komisija republiške skupščine za vprašanja visokega šolstva je forum, ki tvori most med slučajnimi impulzi v razpravah o univerzi in temeljnimi rešitvami. Ta forum mora istočasno, ko nakazuje poprišča široke izostrene diskusije, te diskusije usmerjati k dogovorom. To se pravi, je nosilec tiste službe, ki je v demokratičnih družbah običaj — organizacija pogovora pred dogovorom. Ni čudno, če je bila funkcija komisije na številnih straneh razumljenja drugače: likvidatorski organ, vrhovni arbiter ali vskladjevalec republiškega deficita s potrebami visokega šolstva.

Kompetentno postavljeno vprašanje materialne osnove visokošolske strukture in vprašanje smotrnosti obstoječe strukture — to je tisto, kar daje letošnjim diskusijam nnov ton.

II.

Zakon o univerzi vzpostavlja fakulteto kot osnovno enoto v organizacijski strukturi. Stoletja je znanost ohranjala avtonomijo skozi obstoj enotne univerze. Samo v tem okviru je bila zajamčena znanosti neobhodna svoboda diskusije. Naš zakon izhaja najbrž iz naslednje ocene: stara univerza se je sčasoma izpridila. To danes ni več ugodno torišče za združeno pedagoško znanstveno dejavnost, pač pa gnezdo konzervativnih silnic — stara inštitucija pač, ki zasluži modernizacijo.

Fakulteta naj bi bila tisto, kar bo zagotavljalo odprtost nasproti takoimenovani praksi. Tu naj bi baje bil stoodstotno zagotovljen družbeni interes. Univerza pa naj ostane neobvezno združenje; ne toliko kot kompetentna skupnost fakultet, kolikor pomožni organ vladne administracije, ki navidez odgovarja za neko politiko, ki pa je nima pravice izvajati in ki največkrat ni njegova. Katedra, kot osnovna celica pedagoške in znanstvene aktivnosti je pozabljena, oz. sodeč po praksi nekaterih fakultet, direktno negirana.

Kaj pa, če vzpostavitev fakultete kot osnovne enote ne pomeni demokratizacije univerze. Če govorimo z jezikom nezaupanja do takoimenovane stare univerze, ki je bila kontinuiran plen posameznih klik — nikoli univerzitetnih, pač pa vedno fakultetnih — če tako gledamo, ali ni taistim klikam danes delo olajšano. Kdo ve za primer svobodne medsebojne kritike kot sestavine znanstvenega in pedagoškega dela na naših fakultetah? In koliko je znanih primerov (afer) nedemokratičnega postopanja?

Redki so dogovori med dvema ali več fakultetami o skupnih vprašanjih, razen kadar je po sredi finančni problem. Pa bi bilo vendarle normalno, da bi fakultete kontaktirale na osnovi svojih delovnih funkcij, ne pa, da zapadajo v ustanavljanje in vzdrževanje številnih istovetnih pedagoških (ali tudi znanstvenih) opravil. (Po več matematik na eni šoli, več kemij, mehanik,političnih ekonomij itd.). Ker ne moremo ugotoviti nikakršnega dialoga ali polemike med posameznimi takimi istovetnimi — konkurenčnimi — enotami, lahko rečemo, da so to prej ustanove za vzdrževanje učiteljev, kot pa torišča pedagoško znanstvenega dela. Tega seveda ne moremo trditi za tiste katedre, ki so kljub zmedi ohranile občutek osnovne odgovornosti za posamezna znanstvena področja.

Nepovezanost se kaže tudi v dubliranju kapacitet, ki ob nenormalnem pritisku študentov na eni šoli, ostajajo drugod neizkoriščene. To se dogodi tudi na dveh oddelkih ene same šole. Prav tako so očitne povsod težave neizenačenega študijskega režima (sprejemni izpiti, vpis, izpitni roki, način preizkušnje, absolventski staž, prestopni pogoji itd.).

Vsa takšna vprašanja zagledamo v trenutku, ko pomislimo na univerzo, pa pozabimo, da ima to združenje edino možnost bolj ali manj toplih priporočil. Družbeni dogovor velja, da je za najvišje izobraževanje odgovorna univerza, ki svojo univerzalno odgovornost porazdeli na fakultete in katedre. Takšna je bila tudi organska rast večine univerz in tudi ljubljanske. To zahteva tudi razvoj znanosti, ki kljub diferenciaciji nikoli ne izgubi elementa integralnosti.

Priprave na novi zakon o univerzi morajo vključevati popolno oceno posledic starega predpisa. Če bo novi zakon od univerze zahteval načrtovanje izobraževalne in scientistične politike na najvišjem nivoju, potem ji mora dati v roke tudi ustrezne mehanizme za izvrševanje takšne politike.

Franci Pivec